

Дослідження охоплює дані з 24 лютого 2022
(дати початку повномасштабного вторгнення)
по 30 грудня 2022

Лінії розділення в українському суспільстві: вплив масових дискусій у соціальних медіа

Дослідження було проведено за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) проектом Transformation Communications Activity, реалізоване головним підрядником Chemonics International Inc. Номер договору: 72012120C00003. Зміст цього звіту є винятковою відповідальністю автора і не обов'язково відображає позицію USAID чи уряду США.

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ДОСЛІДЖЕННЯ

Це дослідження проведено, щоб з'ясувати, як саме соціальні мережі сприяють формуванню, використанню та поглибленню ліній розділення в українському суспільстві під час повномасштабної війни 2022-го року. Аналіз обговорення тем, що упродовж лютого-грудня 2022 року викликали масштабні дискусії в українському суспільстві, дозволив встановити закономірності розгортання таких дискусій. Водночас дослідники виявили аспекти та простір для взаємопорозуміння на межі ліній поділу. Дослідження містить пропозиції щодо подолання конфліктів за рахунок правильної комунікації (у рекомендаціях наприкінці презентації).

Дослідження соціальних медіа з лютого по грудень 2022-го року виявив, що найчастіше українців розділяють проблеми побутового характеру – це можуть бути, наприклад, труднощі, викликані виїздом співвітчизників з охоплених війною регіонів у більш безпечні українські міста чи за кордон, або скарги на відсутність електроенергії, які були актуальними в період тривалих блекаутів, спричинених серіями осінньо-зимових атак росіян на об'єкти критичної інфраструктури восени і взимку 2022-го року. Проросійські автори у соцмережах намагаються використовувати такі лінії розділення для послаблення українського суспільства, підвищуючи градус суперечок у них, найбільше звертаючи увагу на ті теми, які найкраще вкладаються у російські стратегічні наративи. Однак теми для суперечок переважно ініціювалися самими українцями, а проросійські суб'єкти комунікації не задавали власного порядку денного.

Невід'ємною частиною внутрішньоукраїнських суперечок стали й дискусії між прихильниками чинної влади та опозиції, хоча в перші дні повномасштабної війни сторони цих суперечок намагалися стримуватися і не вдаватися до звичних практик. Втім, щойно театр воєнних дій перемістився на схід та південь України, вони повернулися до конфліктного порядку денного. Поглиблення політичної складової цих суперечок коріниться в традиційній недовірі українців до влади, через що саме влада виявляється однією з винних сторін в більшості конфліктів (як побутових, так і політичних).

ЗМІСТ

Мета, методика та опис тем	4 – 10	Тема «Розмінування Чонгара»	20 – 25	Висновки	69 – 70
Порівняння досліджуваних тем	11 – 19	Тема «Ботоферми Порошенка»	26 – 32	Рекомендації	71 – 72
		Тема «Тиск на УПЦ МП»	33 – 38		
		Тема «Відключення електроенергії»	39 – 44		
		Тема «Календар 5 каналу»	45 – 50		
		Тема «Переселенці»	51 – 56		
		Тема «Звільнення Залужного»	57 – 62		
		Тема «Законопроект №8271»	63 – 68		

МЕТА І ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ключовим запитанням дослідження є з'ясування того, яким чином соціальні мережі формують, використовують та поглиблюють лінії розділення в українському суспільстві.

Зокрема, ми з'ясуємо:

- Які теми мають найбільший потенціал для розділення українського суспільства.
- Які комунікаційні агенти використовують онлайнві дискусії для поглиблення ліній розділення, або ж для інших власних потреб, але з помітним поглибленням таких ліній. Зокрема, якою є роль проросійських сил у цьому процесі.
- Які лінії розділення найбільше підвладні зовнішнім (зокрема, російським) впливам і найчастіше зазнають їх.
- В якому випадку найчастіше проговорюються можливості для порозуміння, або ж навпаки, використовується мова ворожнечі.
- В чому полягає специфіка комунікації дискусійних тем у розрізі меседжів та емоційного фреймінгу¹.

Відповіді на ці запитання шукалися шляхом вивчення дискусійних суспільних тем, які обговорювалися в українському суспільстві, зокрема в соціальних мережах, в період від початку повномасштабного вторгнення РФ, 24 лютого 2022, по 30 грудня 2022.

Вибірка тем формувалася таким чином, щоб кожна з них торкалася кількох різних ліній розділення, тобто, чинила комплексний вплив на суспільство. Іншими словами, відбиралися згадування певних явищ, ініціатив чи персон в українському просторі соціальних мереж, і всі грані дискусій, які ці об'єкти спричиняли.

¹ **ФРЕЙМІНГ** — контекст, у якому журналіст або інший учасник комунікаційного процесу подає факти. Такий контекст як правило впливає на сприйняття факту, хоча при цьому зазвичай не порушує журналістські стандарти.

МЕТОДИКА

Вибірка тем

Для відповіді на запитання дослідження було сформовано перелік тем, які викликали масштабні дискусії в українському суспільстві. Цей перелік тем було збалансовано за:

- a) загальною тематикою,
- b) об'єктом критики
- c) природою лінії,
- d) тривалістю конфлікту.

Повний перелік тем наведено на наступному слайді.

Вибірка дописів

Для кожної теми було сформовано вибірку дописів з соціальних мереж Facebook, Instagram, Twitter, YouTube, Telegram, Vkontakte, TikTok, зібраних за допомогою моніторингової системи YouScan, які мали найбільше охоплення. До уваги бралися пости (не коментарі і не репости) з геолокаціями «Україна» та «Не визначено».

Зважаючи на те, що пошукові запити у моніторингових системах зазвичай не на 100% складаються з релевантних дописів, а в деяких із відібраних тем було дуже складно сформулювати точний запит, і вони мали досить низьку частку релевантних повідомлень, вибірка формувалася таким чином:

Проводилося кодування перших 1000 повідомлень, що мали найбільше охоплення. Якщо в цій кількості знаходилося 400 і більше релевантних дописів, тобто, таких, які стосуються зазначеної теми, містять негатив на адресу однієї або кількох соціальних груп, і їхні автори є мешканцями України (для користувачів з невизначеною автоматично геолокацією, за результатами кодування профілю), то вибірка цим і обмежувалася.

Якщо ні, то до кодування відбиралися нові повідомлення, в порядку зменшення показника охоплення. Таке кодування тривало, доки занальна кількість прокодованих релевантних повідомлень не сягала 400 (у випадку високої різноманітності за двома і більше параметрами кодування), 350 (у випадку високої різноманітності лише за одним із параметрів) і 300 (у випадку високої одноманітності масиву за всіма параметрами).

Кількість прокодованих повідомлень та їхнє сумарне охоплення вказані окремо у кожній темі.

Ручне кодування

Проводилося з визначенням таких категорій:

- Об'єкт обвинувачення: соціальна група, щодо якої поширюються негативні меседжі.
- Висловлення розуміння позиції іншої сторони і/або бажання примирення.
- Наявність мови ворожнечі щодо обвинуваченої категорії.
- Емоція обвинувачення. Визначається на основі ключових емоціогенних слів. Перевага надається тим словам, якими сам дописувач супроводжує певний факт, а не словам, які містяться в описі цього факту, наприклад, в заголовках медіа.
- Меседж повідомлення, визначений за методикою (Zakharchenko, A. PR-Message Analysis as a New Method for the Quantitative and Qualitative Communication Campaign Study. Information & Media, Vol. 93, 2022).
- Позиція автора: проросійська/проукраїнська, визначається на основі перегляду профілю автора і його висловлювань щодо поточної війни.

Окрім того, система автоматично вказує статтю автора допису та регіон його проживання.

Після кількісного аналізу отриманих даних проводився **якісний дискурс-аналіз** – пояснення причин саме таких візуалізованих розподілів, опис закономірностей.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕМ

Тема	Тема	Очікуваний найпомітніший об'єкт критики	Природа дискусії ²	Тривалість дискусії
Розмінування Чонгара як символ здачі Півдня	Політика	Влада	Навмисна	Довга
«Ботоферми Порошенка» та феномен «порохоботів»	Політика	Опозиція	Навмисна	Довга
Тиск влади на УПЦ МП	Політика / релігія	УПЦ МП	Навмисна	Коротка
Світло і його відключення через обстріли	Економіка	Різні об'єкти	Спонтанна підтримана	Середня
«Еротичний календар» 5 каналу	Культура	Прихильники традиційних/ модерних цінностей	Спонтанна	Коротка
Українські ВПО та біженці	Соціум	ВПО та біженці	Спонтанна підтримана	Довга
Обговорення можливого звільнення В. Залужного	Війна	Влада	Навмисна	Довга
Закон про посилення відповідальності військових	Війна	Військове керівництво	Спонтанна	Середня

² **НАВМИСНА, СПОНТАННА, СПОНТАННА ПІДТРИМАНА ДИСКУСІЯ** — навмисною вважалася дискусія, ініційована внутрішніми або зовнішніми політичними силами в Україні, наприклад, владою, партією «Європейська солідарність», російськими агентами впливу. Спонтанною – дискусія, яка виникла в одній із соціальних груп, але без участі політиків. Спонтанною підтриманою – спонтанна дискусія, до популяризації якої долучилися політичні сили.

ДЕТАЛЬНИЙ ОПИС КОНТЕКСТУ ТЕМ

Розмінування Чонгара як символ здачі Півдня

Хвилю обурення викликало незрозуміння, як ворог міг прорватися на південному напрямку, щойно розпочалося повномасштабне вторгнення, та за лічені дні захопити Херсон, Мелітополь, Бердянськ (на початку березня 2022 року), що створило передумови для блокади Маріуполя на сході (який врешті також було захоплено після тривалої облоги), а також просування аж до Вознесенська на заході.

Чонгар – один із контрольних-пропускних пунктів на перешийках, що з'єднують півострів Крим (звідки почалося вторгнення окупантів) з рештою України. Довкола цього місця виникло багато чуток про його розмінування – що начебто сприяло швидкому успіху росіян. Насправді в межах обговорення цієї теми – не лише сам по собі Чонгар, а й багато інших чинників, що уможливили окупацію Півдня – зокрема, висока концентрація в регіональних осередках спецслужб ворожих агентів впливу, підривної діяльності яких довго не помічали (або могли про неї лише здогадуватися).

«Ботоферми Порошенка» та феномен «порохоботів»

Ботоферми – один із символів сучасної політичної боротьби, який використовують різні партії, що прагнуть здобути якнайбільше електорату на виборах. Заява СБУ (серпень 2022) про викриття мільйонної ботоферми (створення якої неофіційно приписують П.Порошенку) – віддзеркалення тренду на штучне генерування прихильної до себе громадської думки.

Від початку президентської передвиборчої кампанії 2019 року в Україні загострилося протистояння між тодішнім президентом П.Порошенком та тоді ще кандидатом у президенти В.Зеленським, які зійшлися між собою в обох турах виборів. Сторони обмінювалися між собою різними аргументами: прихильники п'ятого президента дорікали майбутньому шостому президентові за його нечітку програму в частині зовнішньої політики та оборони (що було і є вкрай важливо в умовах війни), а серед прихильників протилежного табору популярним був аргумент про «старі обличчя» при владі, які дискредитували себе корупцією та – ба більше – зв'язками з ворогом (здавали, наприклад, історію з фабрикою в російському Липецьку, яка належала Порошенкові).

Після виборів (президентських і парламентських) залишились ті самі головні дійові особи політичного протистояння в Україні – але влада і опозиція змінилися місцями. Під час війни нинішня опозиція звинувачує владу, серед іншого, в недостатній підготовці до війни та системному згортанні підтримки сектора безпеки та оборони. Частина опонентів влади під впливом особистого її несприйняття сприймає будь-які прояви взаємодії з нею як зраду (що вилось, наприклад, у твердження про марну витрату коштів на супутник, який для ГУР закупив фонд відомого волонтера С.Притули, або навіть цькування парамедикині й захисниці Маріуполя К.Поліщук під позивним «Пташка» за отримання державної нагороди з рук В.Зеленського).

ДЕТАЛЬНИЙ ОПИС КОНТЕКСТУ ТЕМ

Тиск влади на Українську православну церкву Московського патріархату

Протягом майже 30 років з часу відновлення незалежності в Україні не було єдиної помісної православної церкви. За цей статус сперечалися дві інституції з найбільшою кількістю вірян в Україні. Перша – Українська православна церква Київського патріархату (УПЦ КП), створена 1992 року на чолі з патріархом Філаретом, що вважала себе правонаступницею Київської митрополії Константинопольського патріархату. Друга (і єдина офіційно визнана Вселенським патріархатом до 2018 року) – Українська православна церква Московського патріархату (УПЦ МП) – підпорядкована Російській православній церкві, об'єднувала в собі всі єпархії, передані Московському патріархату в 1686 році.

На Об'єднавчому соборі 2018 року (в якому взяли участь клірики УПЦ КП і частково – УПЦ МП з тих, що виявили згоду перейти до нової церкви) було створено єдину помісну Православну церкву України (ПЦУ), що була визнана Вселенським патріархатом та отримала від нього Томос про автокефалію. Відповідно, УПЦ МП втратила свій канонічний статус. Аргументом про наявність такого статусу (статусу «канонічної» церкви) досі продовжують оперувати представники УПЦ МП та її захисники, що заявляють про утиски церкви з боку української влади й водночас критикують «розкольників» (тобто тих кліриків і вірян УПЦ МП, що свого часу утворили УПЦ КП, на базі якої згодом з'явилась ПЦУ).

У 2010 УПЦ МП налічувало 24% вірян, зокрем більшість на Сході та Півдні України. У [2017 році, після початку вторгнення Росії в Україну, кількість вірних знизилася до 12%](#). Згідно з останнім дослідженням рівень довіри до інституції впав. [54% українців вважає, що УПЦ МП варто повністю заборонити, а 24%, що держава повинна втрутитися і контролювати її діяльність](#). Адаже зараз публічне сприйняття цієї конфесії є ототожнення її з «Руским міром», церкви, яка має корінні зв'язки із спецслужбами Росії та використовується для підривної діяльності.

Світло і його відключення через обстріли

З 10 жовтня 2022 року, відколи командувачем російських військ став С.Суровікін, розпочалася серія масованих ракетних ударів по українській енергетичній інфраструктурі (після удару 23 листопада 2022 того ж року уряд заявив, що пошкоджено 50% української енергоінфраструктури). Через це почалися перебої зі світлом в усіх регіонах України, а також у сусідній Молдові, що також під'єднана до української енергомережі.

«Еротичний календар» 5 каналу

До Дня Збройних сил України (6 грудня) журналістки 5 каналу (одного з провідних інформаційних телеканалів, що його пов'язують з опозиційним політиком П.Порошенком) оголосили про запуск власної ініціативи – продаж календарів зі своїми світлинами еротичного змісту. Вони пообіцяли, що всі кошти, залучені з продажу календарів, будуть перераховані на потреби ЗСУ.

ДЕТАЛЬНИЙ ОПИС КОНТЕКСТУ ТЕМ

Українські біженці (ті, хто виїхав з країни) та внутрішньо переміщені особи

З огляду на активні бойові дії та зруйнування багатьох населених пунктів, а також окупацію нових територій після 24 лютого 2022 року багато українців, що втратили домівки й чиє життя опинилось під загрозою, змушені були виїхати або за кордон, або на неокуповану територію, або далі на найменш охоплені війною території (захід України).

Станом на січень 2023 року, за [даними ООН](#), до країн Європи з України від початку російського повномасштабного вторгнення виїхало понад 17 мільйонів людей (повернулося за цей же час 9 мільйонів осіб), а наразі зареєстровано 8 мільйонів українських біженців. Водночас, станом на листопад 2022 року за [даними](#), які наводить Віцепрем'єр-міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій І.Верещук, в Україні було зареєстровано майже 7 мільйонів внутрішньо переміщених осіб (ВПО) – це люди, що змушені були переселитися до інших областей після анексії Криму та початку війни на Донбасі 2014 року, а пізніше – через повномасштабне вторгнення РФ до України.

Обговорення можливого звільнення В. Залужного

Пік обговорення – літо 2022 року, коли активно ширилися різні чутки про можливе зняття В.Залужного з посади Головнокомандувача ЗСУ. Експерти ([наприклад, О.Голобуцький](#) в кінці липня того ж року, на тлі відставок голів Служби безпеки України та Офісу генерального прокурора) поширювали меседж про те, що В.Залужний може стати міністром оборони замість О.Резнікова, натомість змінити самого Залужного на посаді може хтось із його підлеглих – приміром, командувач Сухопутних військ ЗСУ О.Сирський.

Опозиція також поширювала чутки про можливе невдоволення зростанням рейтингу популярності генерала В.Залужного під час війни, що нібито мотивує В.Зеленського прибрати незручного конкурента, спроможного розпочати стрімку політичну кар'єру (і це тоді, коли під час воєнного стану взагалі заборонено проводити вибори).

Закон про посилення кримінальної відповідальності військових

13 грудня 2022 року цей документ підтримала Верховна Рада України, а 26 січня 2023 року його підписав Президент України – таким чином, закон набув чинності. Ще задовго до підпису В.Зеленського на його офіційному сайті було створено петицію з вимогою накласти вето на законопроект, яка набрала понад 35 тисяч підписів.

Генштаб ЗСУ та Міністерство оборони України, що розробляли законопроект, підтримували його, аргументуючи це необхідністю вирішити проблеми з дисципліною на полі бою (на тлі важкої ситуації в Бахмуті). Водночас проти цього законопроекту виступили правозахисники та рядові військовослужбовці, які наполягали на значному обмеженні своїх прав у відносинах із командирами середньої ланки (наголошували на ризику того, що командири можуть шантажувати підлеглих у разі найменшої незгоди з їхніми рішеннями – навіть тими, що ставлять під загрозу їх життя).

ОПИС ВИБІРОК

«ЧОНГАР»

02.24.2022 – 12.24.2022

До вибірки увійшли дописи з використанням цього слова, що активно використовується на позначення провалу оборони Півдня на початку повномасштабної агресії РФ, як з проукраїнського, так і з проросійського боку.

«ПОРОХОБОТИ»

02.24.2022 – 12.24.2022

Вибірка також будувалася на основі слова «порохоботи» та слів «Порошенко»+«бот» у семантичній близькості. Таким чином, до розгляду потрапляли як обвинувачення Порошенка у використанні ботів, так і кооптований прихильниками «Європейської солідарності» термін «порохоботи», що використовується як іронічна самоназва.

«УПЦ МП»

11.01.2022. – 12.17. 2022

До фокусу уваги потрапили дописи, що стосувалися обшуків, санкцій та інших методів юридичного впливу, застосованих органами влади щодо Української Православної Церкви. Увага зверталася як на слова, що виконують негативний фреймінг для обшуків («утиски», «репресії») так і позитивний («вирішення проблеми», «колаборанти»).

«ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЯ»

10.01.2022 – 12.19.2022

Дописи з критикою відключень електроенергії, справедливості таких відключень, з описом протестів проти таких відключень.

«КАЛЕНДАР 5 КАНАЛУ»

12.06.2022 – 12.18.2022

Дописи зі згадуванням календаря з характерними означеннями – «5 канал», «еротичний», «непристойний» тощо.

«ПЕРЕСЕЛЕНЦІ»

02.24.2022 – 12.24.2022

Пошук відбувався за словами «переселенці», «біженці» та «мігранти». При цьому враховувалися дописи як про внутрішніх, так і про зовнішніх мігрантів, що змушені були залишити власні оселі через війну.

«ЗАЛУЖНИЙ»

02.24.2022 – 12.24. 2022

Пошук повідомлень, де в тому чи іншому вигляді згадувалися звільнення, усунення Залужного тощо, з різних причин – як припущення патріотичних блогерів про «зраду» Зеленського, або ж запевнення влади в небажанні такого звільнення з критикою на адресу провокаторів, так і конспіративні теорії росіян щодо планів США замінити Залужного.

«ЗАКОНОПРОЄКТ №8271»

12.08.2022 – 12.30. 2022

Згадування та обговорення зазначеного законопроекту про посилення відповідальності військових.

ОХОПЛЕННЯ ТЕМ

Найбільше уваги акумулюють побутові теми (біженці/ВПО, блекаути), тоді як на суто політичні та військові конфлікти звертали увагу менше. Найменше ж привернула увагу суперечка довкола календаря 5 каналу з оголеними жінками.

Охоплення 100 найпопулярніших дописів у кожній темі (кількість контактів з аудиторією)

Розповіді на тему біженців і ВПО збирали найбільше сукупне охоплення, чому значною мірою посприяв збіг низки чинників.

По-перше, це українські ЗМІ та блогери з великою аудиторією, яких мотивувало оприлюднити свої матеріали невдоволення по лінії «багаті-бідні» (конфліктний і моральний фреймінг) й бажання транслювати обурення на якомога ширший загал. У випадку з розслідуваннями Української Правди про батальйони «Монако» й «Відень»³ додався ще й такий чинник медіалогіки, як стосунок до політичної еліти (за Т.Гаркапом та Д.О'Нейлом).

По-друге, відіграв свою роль чинник релевантності (оскільки біженці й ВПО – це тема, яка зачіпає велику кількість людей), яким послуговувалися так чи інакше всі автори й що додавало переглядів.

По-третє, це зусилля російської пропаганди, яка через своїх топ-блогерів (М.Онуфрієнко, А.Шарій) транслювала на свою постійну аудиторію закиди щодо невихованості біженців, їхньої низької працьовитості, сприйняття їх на Заході в якості тягаря тощо, а також закиди на адресу мешканців заходу України в намаганні нажитися чи «насильно українізувати» переміщених осіб (тобто знову ж таки вдавалися до конфліктного фреймінгу для дестабілізації ситуації в країні).

³ **БАТАЛЬЙОНИ «МОНАКО», «ВІДЕНЬ»** — серія розслідувань журналіста інтернет-видання «Українська правда» М.Ткача про українських державних службовців, депутатів Верховної Ради, бізнесменів та інших можновладців (а також членів їхніх сімей), що виїхали за кордон перед початком повномасштабної війни РФ проти України або після неї, і мешкають у зазначених містах

ОХОПЛЕННЯ ТЕМ

У випадку з електрикою інтерес до позірного протистояння між владою та протестувальниками, невдоволеними відсутністю світла в регіонах, скоріше підігрівався штучно з боку деяких проросійських телеграм-каналів (Легитимный, Резидент тощо), а також підхоплювався деякими регіональними пабліками з огляду на неможливість ігнорувати те, що стосується певного міста (телеграм-канал Х**вая Одесса поширює також дописи про одеські протести через вимкнення світла, проте часто також фреймує їх як щире невдоволення широких мас проблемами блекаутів, а не інспіровану Росією акцію).

Левову частку охоплення в темі УПЦ МП, яка охоплює приблизно той самий часовий проміжок, що й тема електрики (кінець 2022 року), збирають різні новинні телеграм-канали, які часто не наводять жодних експертних думок, а просто повідомляють про обшуки в храмах УПЦ МП, під впливом чинника агресії (коли для значної аудиторії вбачалась загроза саме в існуванні структури, наближеної до РПЦ, що подавалась як спільний внутрішній ворог). Ба більше, обшуки перетворилися на своєрідний серіал, який цікаво було споживати спраглим до видовищ та помсти користувачам.

Інші теми («порохоботи», Залужний, Чонгар тощо) зібрали менше уваги – з огляду на брак чинника релевантності, характерного для тем з великим охопленням. Хоч у цьому випадку й підключається стосунок до політичних еліт (а разом і військового командування), та цей фактор медіалогіки виявився слабшим у частині залучення потенційної аудиторії.

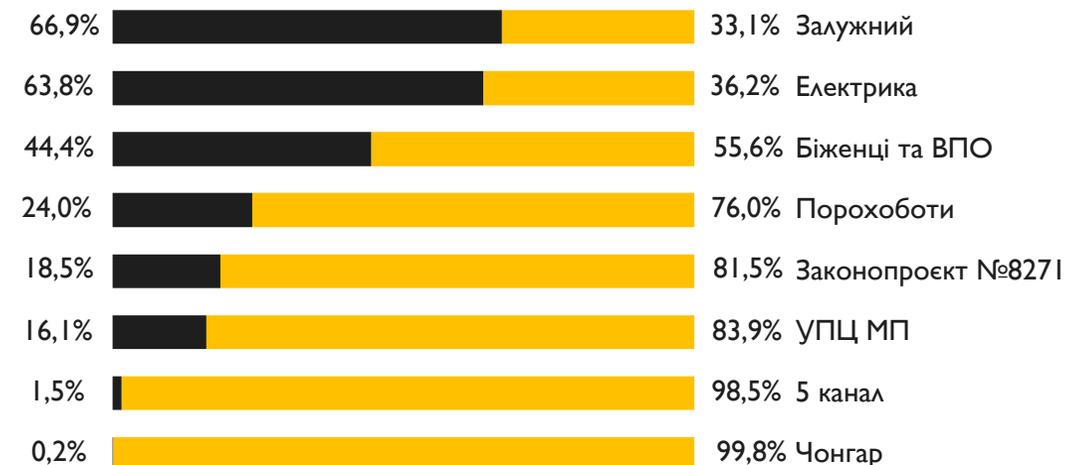
Що стосується тем розмінування Чонгару, законопроекту №8271 чи календаря 5 каналу, то *про масовість (незважаючи на запеклі дискусії, що мали всюди місце) казати було складно* – подекуди вони або зачіпали інтереси вузької соціальної групи (військовослужбовці), або ж зачіпали другорядні для широкого загалу питання (як-от проблема гендерних стереотипів). Та дещо більше уваги все ж таки чонгарська проблематика змогла акумулювати – за рахунок підключення низки опозиційних лідерів думок (Д.Чекалкін, В.Прозапас, Б.Береза тощо), які навмисне прагнули розігнати негатив до влади – принаймні, мобілізувати свою «бульбашку» довкола теми «здачі» Півдня, якщо не вдається вийти на інші аудиторії.

УЧАСТЬ ПРОРОСІЙСЬКИХ ТОП-АКАУНТІВ У ТЕМАХ

Відкрито проросійські автори найактивніше долучалися до тих кейсів, де мали найбільші сподівання розхитати поточну ситуацію в країні (через уявний конфлікт між цивільною і військовою владою, невдоволення блекаутами тощо). Водночас вони були байдужими до суперечок між прихильниками традиційних цінностей і їх опонентами (5 канал).

Частка від охоплення дописів у кожній темі

● проросійська аудиторія ● проукраїнська аудиторія

Найвищий відсоток залученості росіян зафіксовано в дискусіях довкола В. Залужного та вимкнень електрики. У першому випадку росіяни підхоплювали (хоч і синхронно з проукраїнськими опозиційним лідерами думок на кшталт Ю.Бутусова та О.Голобуцького) чутки про конфлікт між вищим цивільним та військовим керівництвом, намагання В.Зеленського позбутися «незручного» генерала. Також був акцент на тому, що метою викритої [ботоферми](#), яка могла працювати на Порошенка, було посварити цивільну й військову владу. Що ж до електрики, то ця тема загалом виглядала російським ІПСО на тему одеських протестів через блекауту, її широко висвітлювали передусім проросійські телеграм-канали на кшталт Легитимный.

У темі переселенців росіяни долучалися головню до роздмухування історій про мовні конфлікти між мешканцями заходу й сходу України (Мир Михаила Онуфриенко, U_G_M), невдячність чи нахабність біженців за кордоном (або й навіть злочинність – як-от спалення прапора РФ і будинку в Німеччині), намагання «нажитися» на здачі квартир на заході України за захмарними цінами (А.Шарій). Кейси про елітних біженців – здебільшого прерогатива проукраїнських авторів (ті ж розслідування УП).

КАНОНІЧНІСТЬ - навіть після створення помісної Православної церкви України, що від 2018 року є офіційно визаною Вселенським патріархатом, представники та віряни Української православної церкви Московського патріархату могли заперечувати законність такого рішення з боку Константинополя (що також скасовував як нелегітимний акт передачі Київської митрополії 1686 року до Московської патріархії) та продовжували себе вважати єдиною канонічною православною церквою в Україні.

УЧАСТЬ ПРОРОСІЙСЬКИХ ТОП-АКАУНТІВ У ТЕМАХ

Увага до інших тем – помірна: Легитимный, Страна та інші у темі «порохоботів» *просувають тези про намагання влади піг бугь-якими приводами позбутися незручних опонентів*, паралельно поширюють аргументи і проти Порошенка, критикуючи усіх – і владу, й опозицію.

Щодо законопроекту №8271 *долучаються до проукраїнських меседжів про те, що це – утиски військових*, проте додають власні акценти, що це продиктовано намаганням влади закрутити гайки тим, хто не хоче відправлятися до «бахмутської м'ясорубки» (Сплетница).

У контексті УПЦ МП – *традиційні тези про утиски «канонічної» церкви* (Политика Страны), розмови з церковниками УПЦ, в яких проводили обшуки; на каналі ЗеРада – теза про інспірованість західними кураторами боротьби «нациків» з УПЦ, однак тут увага порівняно невелика: імовірно, через уявлення росіян про марність зусиль у цій темі.

Єдині теми, в які майже не втручалися росіяни, – це календар 5 каналу та встановлення винних у швидкому захопленні Півдня. *Це майже винятково суперечки серед проукраїнських громадян* (між традиціоналістами/опозицією та прихильниками модерних цінностей), або намагання провести таку собі роботу над помилками, які допустила, ймовірно, влада (чи то центральна, чи то місцева, чи то військова) перед початком вторгнення і в перші його дні.

ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУСІЇ

Наявність мови ворожнечі

Частка охоплення дописів у кожній темі

● мова ворожнечі наявна ● мова ворожнечі відсутня

Найнижчий відсоток мови ворожнечі – в дискусіях щодо електрики (передусім проросійські автори, намагаючись штучно роздмухати конфлікт), законопроекту №8271 (більшість критиків тримається в межах пристойності через чутливість теми, апелюючи до морально-етичних і юридичних аргументів; однак є й пасажі про «московських гнид» і «держиморд»). Дещо більше – в дописах щодо Залужного (здебільшого проросійські автори, які пишуть про «ляльководів Зеленського», «павуків у банці» тощо; але є й проукраїнські – про опозиційних «зрадофілів і поціновувачів ідіотських теорій»).

У темі УПЦ МП – з боку проукраїнських блогерів і телеграм-каналів про «московських попів», «адептів русского міра», «проросійське кодро» (С.Стерненко). Радикальна опозиція й прихильники календаря загалом (В.Трегубов, В.Прозапас, Д.Чекалкін) не добирають слів на адресу критиків 5 каналу, вважаючи їх ханжами та «совками». Хейтспічем у темі переселенців послуговуються переважно проросійські автори на кшталт М.Онуфрієнка та Ю.Подольки, коментуючи то мовне питання, то відносини між біженцями й мешканцями країн, які їх приймають (бандерівці тощо).

Найвищий же відсоток мови ворожнечі – в дискусії про «порохоботів», чим не гребували обидві сторони (і провладний Блог Разумовського про «сивочолого гетьмана», і прихильники Порошенка про «ЗЕвладу»), та про Чонгар (здебільшого від лояльних до Порошенка блогерів, тоді як більш нейтральні фігури на кшталт Ю.Бутусова тяжіють до спокійного аналізу хронології подій, що передували окупації Півдня).

ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУСІЇ

Висловлення розуміння позиції опонента

Частка охоплення дописів у кожній темі

- розуміння позиції демонструється
- розуміння позиції не демонструється

У більшості суперечок позиція сторін категорична й виключає можливість порозуміння з опонентами (особливо це помітно на прикладі УПЦ МП, де одноставно або за її ліквідацію як осередка РФ, або проти – під приводом боротьби за релігійні свободи; або ж на прикладі громадського сектору, який дуже обурюється законопроектом 8271 і рішуче вимагає його відкликання, не сприймаючи аргументи про дисципліну).

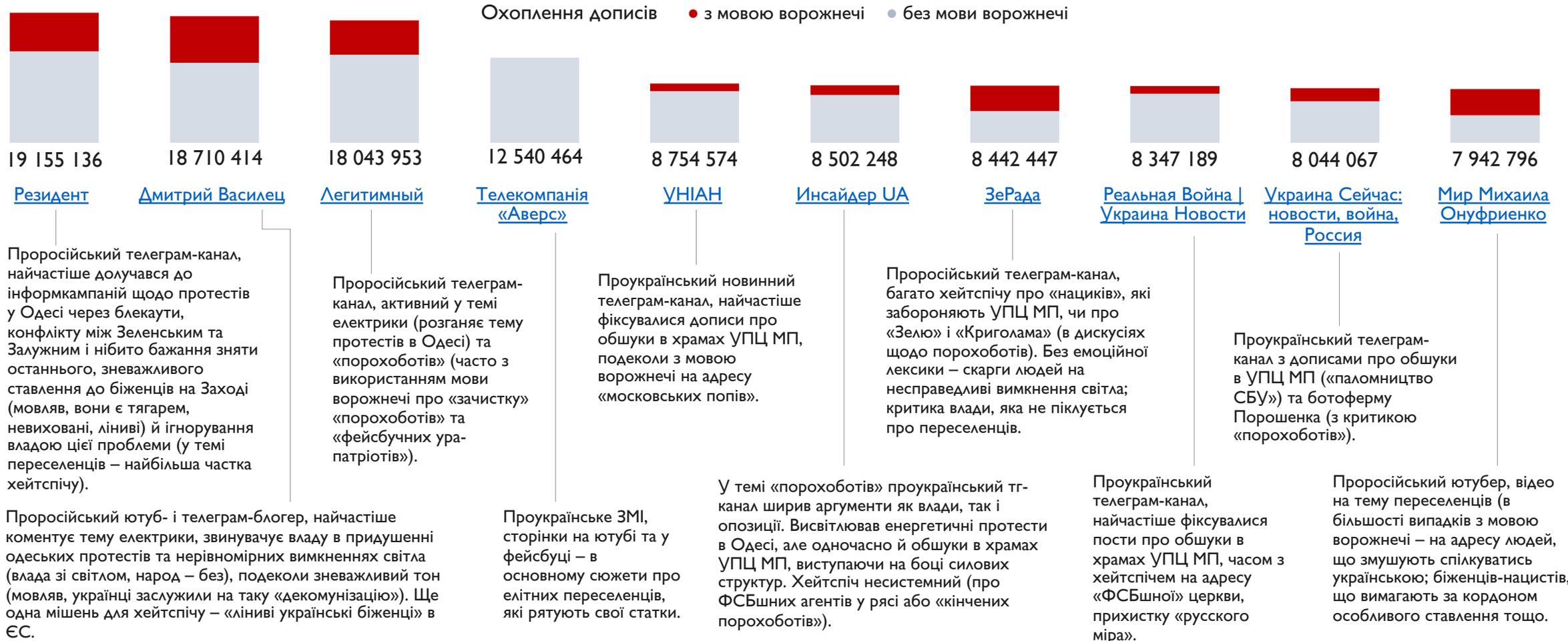
Обмежене розуміння позицій опонентів – у темі електрики (місцева влада – наприклад, мер Франківська Р.Марцінків – коментує закиди про нерівномірне відключення від світла будинків та обіцяє розібратися; а енергетики, яких цитують різні телеграм-канали, пояснюють, чому в одних будинках світло може бути, а в інших – ні), календаря 5 каналу (О.Українець та інші блогери розуміють бажання журналісток зібрати гроші на ЗСУ, але все одно – проти сексуалізації та об’єктивації жінок).

Найбільше ж тих, хто закликає припинити на час війни політичні чвари між прихильниками Порошенка і Зеленського (телеграм-канали поширюють аргументи обох сторін – зокрема, у відповідь на цькування «Пташки»⁵) і поважати тих, хто надає підтримку біженцям в Україні та за кордоном, бути ввічливими, порядними та вихованими (різні лайфстайл-блогери).

⁵ «ПТАШКА» — позивний військовослужбовиці-парамедикині К.Поліщук, яка стала відомою своєю участю в обороні «Азовсталі», згодом (після евакуації з заводу в травні 2022 року) потрапила в російський полон, звідки була звільнена в межах масштабного обміну у вересні 2022 року, коли Україна зі свого боку віддала проросійського політика та кума В.ПутінаВ.Медведчука(його одного обміняли на 200 українських військовополонених).”

ТОП-10 АКАУНТІВ ЗА ОХОПЛЕННЯМ ПОСТІВ ПРО ВСІ ДИСКУСІЇ СУМАРНО

Здебільшого відзначилися в різних темах проросійські автори, у них же найбільш помітним є контент із мовою ворожнечі, яка залежить від контексту обговорення (про лінивих біженців, «порохоботів» абощо).

Примітка: Вміст, наведений вище, призначений для відображення розмов, коментарів та оцінок, що були виявлені в результаті дослідження. Він не відображає фактичної інформації або поглядів, а також думок авторів звіту.

ПАНІВНІ ЕМОЦІЇ ТА ЦІЛІ ОБВИНУВАЧЕННЯ В КОЖНІЙ З ТЕМ

У більшості випадків лідирує поєднання гніву та обурення – за винятком дискусій щодо В.Залужного: українці були не так обурені розмовами про можливе зміщення генерала з посади Головнокомандувача, як стривожені потенційним негативним впливом цього рішення на обороноспроможність держави і перебіг війни. У половині тем основною ціллю звинувачення виступає цивільна влада або персонально В.Зеленський – проте виняток становить обговорення методів політичної боротьби прихильників П.Порошенка, де до цього крила опозиції ще більше претензій, ніж до влади (а часом вони синхронно транслюються обом сторонам через те, що вони відволікаються на політичні міжусобиці під час війни).

У деяких випадках цілі звинувачення специфічні й залежать від теми обговорення: наприклад, в темі календаря 5 каналу, де найбільше дісталось захисникам гендерної рівності завдяки потужності військових блогерів.

У темі переселенців найбільше негативу до тих, хто виїздить за кордон – з огляду на велике охоплення матеріалів про заможних біженців (на кшталт розслідувань Української Правди), а також на зацікавленість різного кола авторів ситуацією зі звичайними біженцями (хаос, спричинений потоком біженців, ставав додатковим предметом для маніпуляцій з боку розпропаганди на досить широку аудиторію).

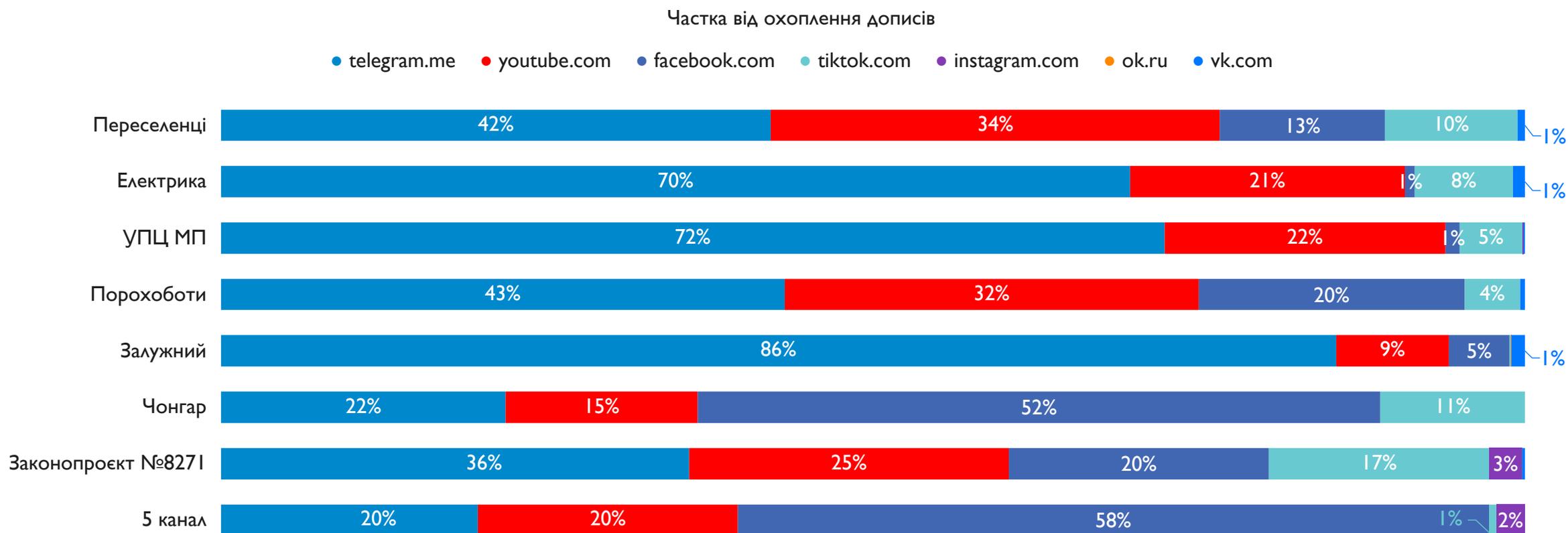
У темі УПЦ МП передусім саму УПЦ МП звинувачують у підривній роботі проти України).

БАТАЛЬЙОНИ «МОНАКО», «ВІДЕНЬ» — серія розслідувань журналіста інтернет-видання «Українська правда» М.Ткача про українських державних службовців, депутатів Верховної Ради, бізнесменів та інших можновладців (а також членів їхніх сімей), що виїхали за кордон перед початком повномасштабної війни РФ проти України або після неї, і мешкають у зазначених містах.

Тема	Найпомітніша емоція	Найчастіша ціль обвинувачення
БІЖЕНЦІ ТА ВПО	Обурення	Ті, хто виїхав за кордон (біженці)
ЕЛЕКТРИКА	Гнів	Цивільна влада
УПЦ МП	Гнів	УПЦ МП
«ПОРОХОБОТИ»	Обурення	Опозиція («Європейська солідарність» П.Порошенка)
ЗАЛУЖНИЙ	Тривога	В.Зеленський
ЧОНГАР	Гнів	Цивільна влада
ЗАКОНОПРОЄКТ №8271	Обурення	Цивільна влада
5 КАНАЛ	Обурення	Захисники гендерної рівності

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМ УЧАСНИКАМИ ДИСКУСІЙ

Телеграм за охопленням найчастіше виступає платформою, що поширює наративи дискусії, однак найсильніші його позиції в тих темах, які великою мірою складаються з перепостів новинних повідомлень, а також у тих темах, де внесок проросійських агентів у дискусію особливо сильний. Фейсбук важить у спонтанних темах, де найбільші дискусії відбуваються у середовищі активних членів суспільства, яке традиційно користується цією платформою. Внесок Ютуб, Інстаграм, російських соцмереж – без особливих закономірностей.

РОЗМІНУВАННЯ ЧОНГАРА ТА ПРОБЛЕМИ ОБОРОНИ ПІВДНЯ

ЛІНІЇ РОЗДІЛЕННЯ

Опозиція				Президент та його команда
Громадяни				Президент та його команда
Опозиція				Виборці В. Зеленського
Помірковані громадяни				Ті, хто «сіють зраду»

Обговорення проблеми оборони півдня, невиконання плану підризу мостів через Чонгар, стартувало з допису Ю.Бутусова від 19 березня 2022 року. Журналіст написав, що мости були підготовлені до підризу, та попри це так і не були підірвані. Тему підхопили опозиційні політики та медіа (ТК «Еспресо»). На початку дискусії ще не було прямого звинувачення у бік президента або його команди.

На початку квітня 2022 року з'явилася новина про візит директора ЦРУ Вільяма Бернса до України для попередження про російське вторгнення. Вона викликала гнів у бік президента та його команди. З'явилися звинувачення у некомпетентності В.Зеленського (про призначення Р. Демченка) та закиди, мовляв, готувати південь почали задовго до 24 лютого 2022. Складна ситуація довкола оборони Маріуполя теж стала аргументом для звинувачень у бік влади.

Опозиція почала звинувачувати владу в цензурі після 4 квітня 2022 року. Тоді було відключено від цифрового мовлення телеканали «Прямий», «П'ятий» та «Еспресо». На думку опозиції, такими діями влада намагалася взяти під контроль інфополе та обмежити цікавість до теми швидкої окупації півдня.

РОЗМІНУВАННЯ ЧОНГАРА ТА ПРОБЛЕМИ ОБОРОНИ ПІВДНЯ

Після пояснень від О.Арестовича щодо стрімкої окупації Херсонщини, в дискусії з'явилися нові наративи. З одного боку – гнів у бік Офісу Президента з приводу зневажливої комунікації та некомпетентності, з іншого — що критика влади не на часі й діє на руку ворогові. Новий інтерес до теми з'являється після теракту в Оленівці. Проявляється у гніві до президента та влади за незахищений південь, що призвело до страшної трагедії.

Прослідковується закономірність, коли після кожної резонансної події виникає запит на пошук винних і причин, що призвели до цього. Розмінування Чонгару сприймається як першопричина. Пізніше такою подією стає звільнення Херсону.

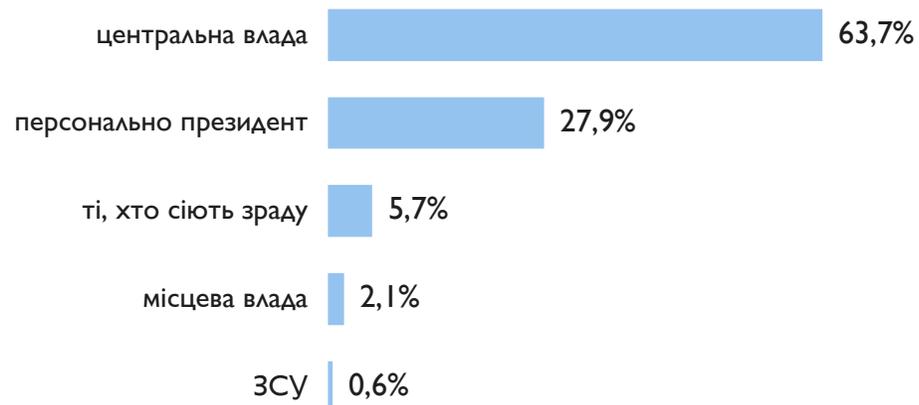
Лінії поділу формувалися поступово і поглиблювалися синхронно з загостренням ситуації на фронті. Перша пролягла між громадянами та командою президента, значно підсилена постійними апеляціями Ю.Бутусова до теми, яку він використовує як аргумент для звинувачень влади у некомпетентній політиці. Згодом тема починає підсилювати старі лінії опозиція-президент та опозиція-виборці В.Зеленського, опозиційні спікери так само використовують звинувачення і докір, але також формують образ сакральної теми Чонгару, через інтерес до якої зазнають переслідувань з боку влади. Найбільш стримані обвинувачення - від поміркованих лідерів думок щодо «тих, хто сіють зраду»: вона сформувалася найпізніше.

Кількість проаналізованих релевантних дописів: **300**.

Охоплення: **4,7 млн** користувачів.

Опозиція звинувачує В. Зеленського та його команду. Представники влади апелюють до тези «не на часі».

Частка від охоплення дописів

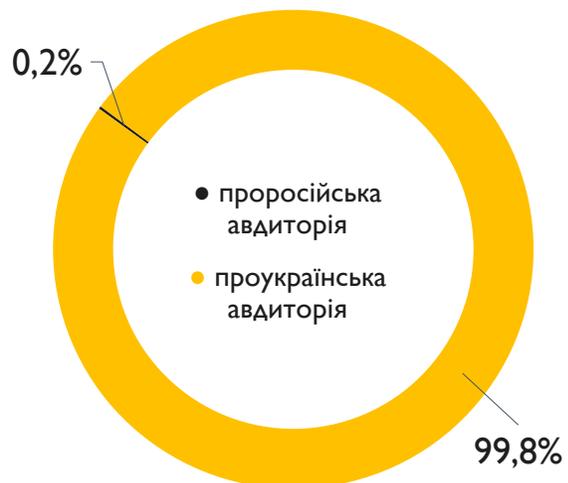

ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУСІЇ

Розмінування Чонгара та проблеми оборони півдня

Дискусія розгортається у проукраїнському, патріотично налаштованому середовищі. Зустрічаються поодинокі згадки теми у проросійському контексті, але їхній відсоток зовсім незначний. Значна частка повідомлень включає використання мови ворожнечі. Найчастіше вона проявляється у персональних образах, ворожому ставленні та нетерпимості до інакомислення. Таку манеру спілкування більшою мірою опозиційні політики використовують в своїй комунікації на адресу чинної влади, президента та його виборців. Водночас, до дискусії втягнуто професійні кола, що рідше вдаються до агресивної лексики або негативних стереотипів. Сторони дискусії не проявляють бажання зрозуміти опонента. Відмінна думка сприймається як ворожа, і той, хто її поширює, сприймається як ворог, що працює в антидержавних інтересах.

Участь прихильників різних сторін,
частка від охоплення дописів

Використання мови ворожнечі,
частка від охоплення дописів

Пошук спільного погляду,
частка від охоплення дописів

ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУСІЇ

Розмінування Чонгара та проблеми оборони півдня

Гнів – стосується бездіяльності влади та нібито саботажу підготовки до вторгнення окупантів - розмінування кримського перешийка, не підриву мостів, відсутності оборонних укріплень; великі втрати, як наслідок антидержавницької політики вищого керівництва (демонстраційна теза: «Маріуполь був приречений рівно в той день, коли почали розмінувати Чонгар»); звинувачення у бік опозиції (конкретно П.Порошенка) та бажання чинної влади перекласти відповідальність; обмеження свободи слова (відмова в акредитації Цензор.Нет на прес-конференції В.Зеленського; закриття опозиційних каналів); відсутність розслідування у пошуку винних за провал оборони півдня (Б.Береза: «Кто-то очень хочет закрыть всем рот и чтоб в эфире были лишь Арестович, Герашенко, Лещенко, Подоляк и Ермак с их привычными успокоительными фейками и вбросами»); призначення В.Зеленського на посади (на думку авторів дописів, потенційних зрадників та профанів) - Р.Демченко, А.Єрмак, І.Верещук.

Цікавість – передусім питання пошуку та покарання винних у провалі оборони (дописи Ю.Бутусова).

Сум – щодо «трагічних» помилок у перші дні оборони, що призвели до трагедії в Маріуполі та мінуванню дамби Каховської ГЕС.

Сміх – поодинокі дописи зі сміхом щодо спроб знайти винних та висміювання пояснень і дій влади;

Обурення – реакція на відсутність кадрових змін після ситуації з Чонгаром, Маріуполем та захисниками «Азов».

Панівна емоція – гнів, сильне обурення та роздратування щодо теми в цілому, а також на будь-яке намагання влади вибудувати комунікацію. Є відчуття, що помилки влади призвели до величезних трагедій, і кожна згадка про таку трагедію викликає нову хвилю бурхливого гніву. Ці емоції найбільш притаманні опозиції. Військові аналітики частіше пишуть з цікавістю, без гніву та обурення. Стримують свої емоції в більшості помірні громадяни, що апелюють до тези «не на часі». Решта емоцій зустрічаються достатньо рідко і суттєво не впливають на загальну картину.

Частка від охоплення дописів

МЕСЕДЖІ ДИСКУСІЇ

Розмінування Чонгару та проблеми оборони півдня

Опозиційні політики, медіа та військові експерти/блогери однаковою мірою долучилися до критики президента та його команди. Критика місцевої влади менш помітна. Це поодинокі дописи від опозиції та військових експертів. Лише думку «Чонгар, як ворожий наратив» поширювали лояльні до влади автори та помірковані громадяни.

ТОП-10 АВТОРІВ ДИСКУСІЇ

Опозиційні політики та наближені до них медіа і блогери найбільше критикували чинну владу щодо Чонгару.

Розмінування Чонгару та проблеми оборони півдня

«БОТОФЕРМИ ПОРОШЕНКА»

ЛІНІЇ РОЗДІЛЕННЯ

У цій частині дослідження вивчалися суперечки щодо прихильників Порошенка та його методів політичної боротьби.

На початку повномасштабної війни сторони конфлікту утримувалися від звинувачень – передусім через шок від вторгнення РФ й усвідомлення, що потрібно єднатися заради спільної перемоги. Лише з проросійського флангу були спроби транслювати негатив з використанням стилістично маркованої лексики щодо політичних опонентів.

Проте це тривало недовго – О.Арестович констатував своїм зверненням у середині березня 2022 року порушення «пакту про ненапад», звинувативши опозицію в розгоні «зради» щодо рішень влади.

«БОТОФЕРМИ ПОРОШЕНКА»

Після деокупації півночі України (щойно минула загроза неминучого захоплення столиці) сторони почали обмінюватися претензіями – серед перших ластівок стало вимкнення з цифрового ефіру каналів Порошенка.

Далі приводів для звинувачень ставало лише більше, згадували й минулі воєнні події (контроверсійним стало питання розмінування Чонгару). Зокрема, ситуація загострилася в травні 2022 року через вихід захисників з «Азовсталі» (владу звинувачували в здачі бійців ворогу).

Після цього – хвиля спроб опонентів роздмухати конфлікт між цивільною та військовою владою або бодай стверджувати, що він існує.

Сильним епізодичним сплеском негативу в серпні стало викриття СБУ ботоферми. На початку осені 2022 року сталося повернення до теми захисників «Азовсталі» (новий привід для критики влади – обмін Медведчука на захисників), а сплеск наприкінці року – це фокус на критиці окремих захисників чи волонтерів (на кшталт «Пташки» чи С.Притули), не без мови ворожнечі з боку найзатятіших опонентів – через що їхні поміркованіші соратники змушені були виправдовуватися. Але й прихильники цивільної влади агресивно реагували на хейт опонентів.

Кількість проаналізованих релевантних дописів: **630**.

Охоплення: **48,5 млн** користувачів.

Запекле протистояння (здебільшого заочне) між прихильниками чинної цивільної влади й опозиції, лише в незначній частині дописів – закиди на адресу обох сторін через недоречність внутрішніх суперечок під час війни і заклики схаменутися.

Частка від охоплення дописів

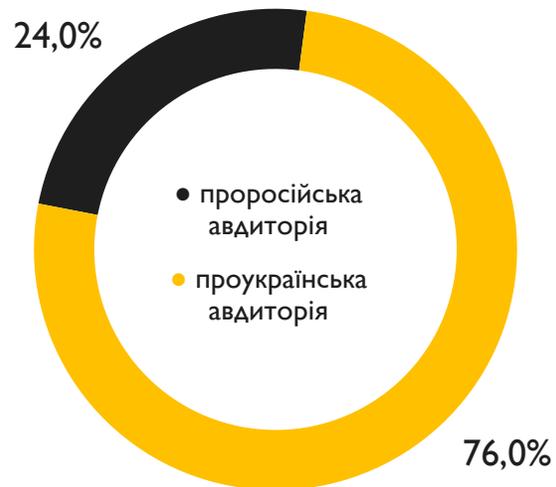

ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУСІЇ

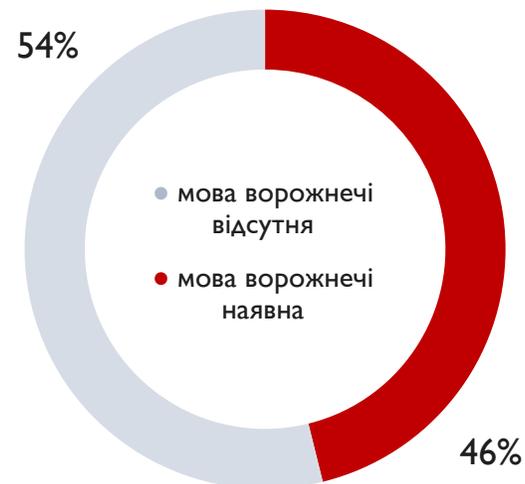
«Ботоферми Порошенка»

Проросійські автори переважно ганили Порошенка і його прихильників, інколи виступаючи ситуативними союзниками влади, водночас деякі акаунти (особливо з ТОТ) вживали термін «порохобот» здебільшого як синонім до слова «національно свідомий українець» (незалежно від симпатій до того чи іншого політика). Лише в незначній кількості постів нейтральних користувачів фіксуються заклики до примирення (а отже, пошуку спільного погляду) між прихильниками Зеленського й Порошенка на час війни, і вони – серед тих, де переважно утримуються від мови ворожнечі (іншими такими матеріалами є новинні дописи й сюжети на Ютубі). Висока частка хейту (якої загалом не вдалося уникнути) притаманна блогерам і експертам з полярними політичними поглядами – чи то каналу «Ісландія» з «Блогом Разумовського», що прихильні до команди В.Зеленського, чи то Д.Чекалкіну з Т.Чорноволом, що захищають П.Порошенка.

Участь прихильників різних сторін,
частка від охоплення дописів

Використання мови ворожнечі,
частка від охоплення дописів

Пошук спільного погляду,
частка від охоплення дописів

ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУСІЇ

«Ботоферми Порошенка»

Обурення – звернення О.Арестовича щодо порушення «пакту про ненапад»; критика влади за її дії, спрямовані проти опозиції, чи опозиції за її піар під час війни; реакція опозиції на звинувачення в організації ботоферми, українців нейтральних поглядів на зловживання терміном «порохоботи» щодо кожного критика влади, незалежно від його ставлення до Порошенка; засудження «ЄС» хейту щодо «Пташки».

Гнів – засудження лютої ненависті прихильників Порошенка до Зеленського з будь-якого приводу, атак на Притулу і «Пташку», створення Порошенком ботоферми.

Цікавість – міркування здебільшого проросійських ресурсів про приховані мотиви влади в історії з ботофермою.

Зневага – втеча від повісток чи перебування за кордоном, піар на війні, неоднозначні моменти з біографії політиків (як-от причетність до проросійських сил). У проросійському сегменті ширилося відео українця, що не розуміє, за кого воювати (за Порошенка чи Зеленського, які всі – корумповані), й жмакає повістку.

Сміх – анекдоти Д.Чекалкина, деякі ефіри «Ісландії»; висміювання тих чи інших подій, біографій політичних опонентів.

Розпач – через складність порозуміння між протиборчими сторонами.

Радість – з нагоди «поставленого на місце» Порошенка, обміну полоненими (попри претензії прихильників Порошенка через обмін Медведчука), у проросійських – через «ліквідацію» на фронті «порохоботів», що «розпалювали ненависть до росіян і жителів Донбасу».

Надія – на примирення між політичними таборами, порозуміння.

Гордість – здебільшого за Порошенка (наводять здобутки за його каденції – на кшталт армії, Томосу, безвізу) у тих, хто його підтримує.

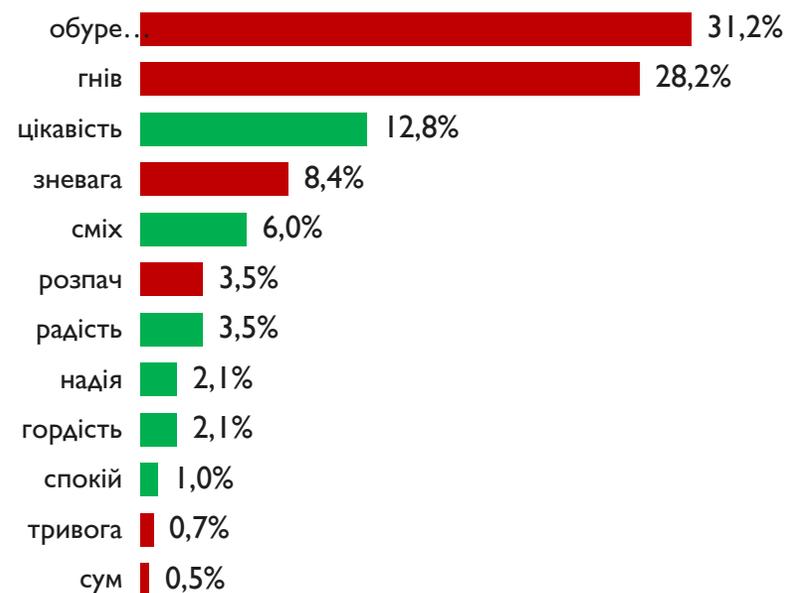
Спокій – Арестович впевнений в інтер'ю Гордону, що ботоферму організував Порошенко; доктор Комаровський не зважає на хейт «порохоботів».

Тривога – важкі передчуття через можливе зняття В.Залужного на тлі конфлікту з ОП.

Сум – загибель на фронті захисників (Г.Бабіча), акцент на тому, що вони, будучи прихильниками Порошенка, не тікали від війни (попри закиди опонентів).

Здебільшого в дописах акумулювались обурення та гнів, зневага – через ганебні дії представників сторін (наприклад, тікають від мобілізації). Цікавість – у дописах, де воліють ззовні спостерігати за конфліктом і лишатися «над сутичкою». Подеколи ставлення до опонентів виражають у жартах про них.

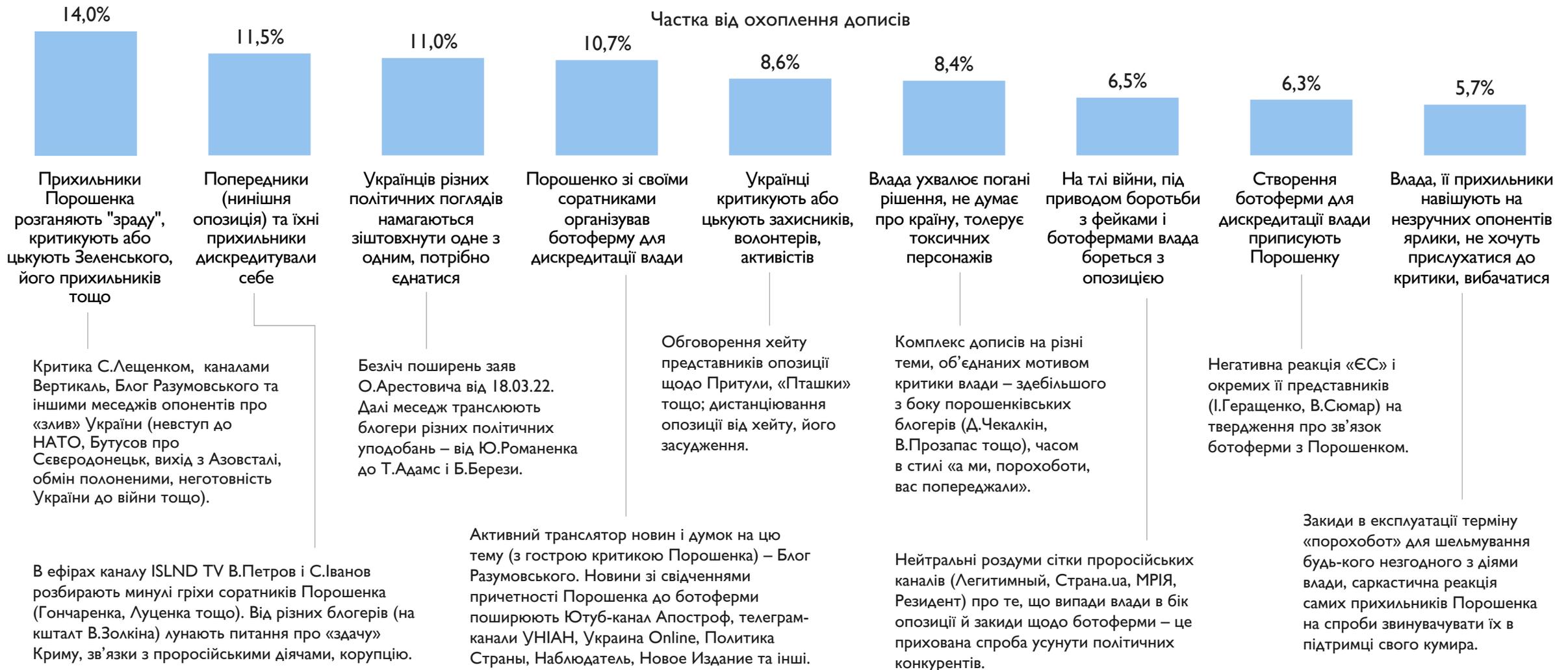
Частка від охоплення дописів

МЕСЕДЖІ ДИСКУСІЇ

«Ботоферми Порошенка». Частина I

Серед топ-тем – організація ботоферми, яку пов'язують з Порошенком. Деяко помітнішими за сукупним охопленням є аргументи, об'єднані критикою Порошенка (не лише за нинішні вчинки, а й за минулі дії).

МЕСЕДЖІ ДИСКУСІЇ

«Ботоферми Порошенка». Частина 2

Серед найпомітніших подієвих інформкампаній – історії про втечу прихильників порошенка від фронту, роздмухування конфлікту між В.Зеленським та В.Залужним тощо.

ТОП-10 АВТОРІВ ДИСКУСІЇ

«Ботоферми Порошенка»

У матеріалах із великим охопленням найчастіше мову ворожнечі використовують ті автори, які висловлюють активну підтримку чинній владі, тоді як автори, що зберігають нейтралітет, уникають такої емоційності. Прихильники Порошенка в цій темі не мають такого охоплення.

Примітка: Вміст, наведений вище, призначений для відображення розмов, коментарів та оцінок, що були виявлені в результаті дослідження. Він не відображає фактичної інформації або поглядів, а також думок авторів звіту.

ТИСК НА УПЦ МП

ЛІНІЇ РОЗДІЛЕННЯ

У цій частині вивчено дискусії в українському суспільстві, запущені через тиск силових структур на УПЦ МП зі звинуваченнями її представників у підривній антиукраїнській діяльності.

УПЦ МП лідирує як основна ціль звинувачень, фіксується невдоволення українців зв'язками УПЦ з російською церквою і суспільний запит на припинення існування будь-чого, пов'язаного з РФ (зокрема, в релігії), а спроби звинувачувати цивільну владу в утисках православ'я звучать обмежено, лише з боку проросійської спільноти, кліру та відданих прихожан.

З їхньою позицією суголосні деякі люди на Заході (як-от Д.Трамп-молодший, якого часто цитує російська пропаганда).

Істотним «тригером» для проукраїнських користувачів стало резонансне відео з Лаври (початок листопада 2022), де молилися за Росію. Влада зреагувала на цей запит рішеннями про заборону релігійних організацій з центром впливу в РФ, активністю СБУ з регулярними повідомленнями про обшуки в різних храмах Московського патріархату та підозрами церковникам.

ТИСК НА УПЦ МП

Саме ці ініційовані владою повідомлення становлять абсолютну більшість згадок УПЦ в цій дискусії.

Результати обшуків (російські паспорти, документи, символіка, пропагандистська література, гроші, зброя тощо) були достатніми причинами для гніву на УПЦ МП, з яким сприймалися новини на цю тему. Та дехто критикував владу за те, що вона лише нещодавно взялася за УПЦ, є також лімітоване занепокоєння, що злочини церковників проти України можуть лишитися безкарними.

Трохи згодом були спроби захищати УПЦ з проросійського/клерикального боку (під приводом захисту мільйонів вірян від утисків), але вони були набагато слабшими й залишались у межах власної «бульбашки».

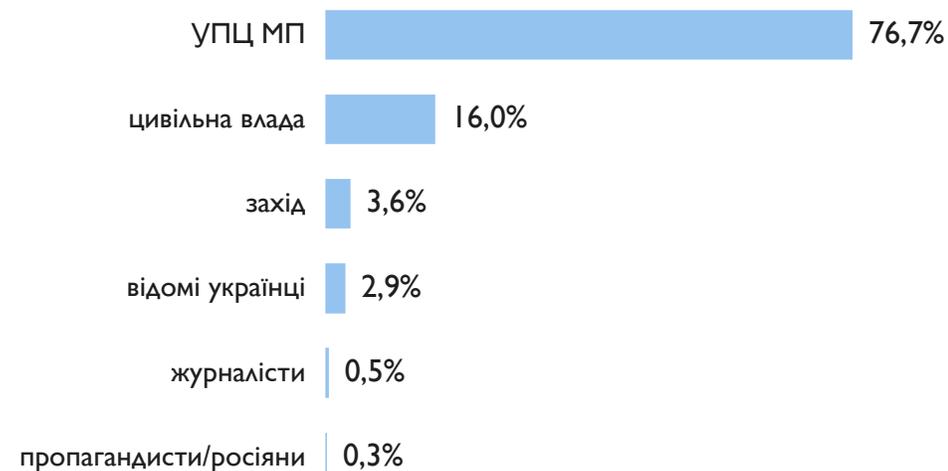
Час від часу негатив спрямовувався на відомих осіб – проросійські звернули увагу на О.Усика, що однозначно став на бік України, а ось проукраїнських обурила чергова світлина В.Ломаченка зі священнослужителем УПЦ МП (за іронією долі, війна розвела відомих боксерів по різні боки барикад, й вони стали кожен предметом ненависті для іншої «бульбашки»).

Кількість проаналізованих релевантних дописів: **399**.

Охоплення: **69,7 млн** користувачів.

У більшості публікацій безумовною ціллю обвинувачення є московський патріархат, лише в деякій проукраїнській аналітиці та в дописах проросійських каналів негатив спрямований в бік влади. Також помітною ціллю обвинувачення з обох сторін є деякі знаменитості (боксери Усик і Ломаченко, що опинилися по різні боки барикад).

Частка від охоплення дописів

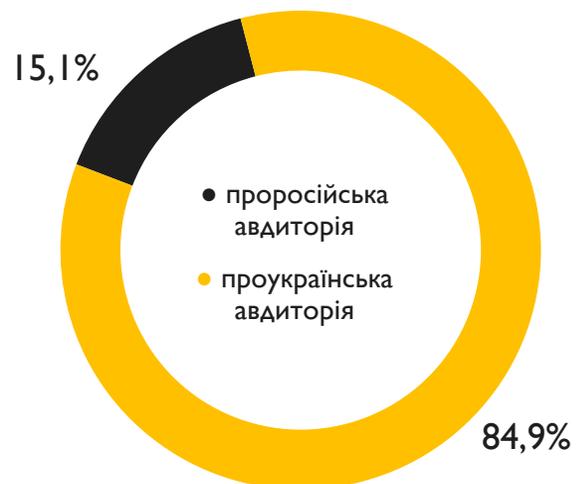

ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУСІЇ

Тиск на УПЦ МП

Не зафіксовано абсолютно жодного матеріалу, де простежувалося би прагнення до порозуміння між конфесіями та/або проукраїнським/проросійським таборами з приводу церковного питання. Обидві сторони категоричні й не погоджуються на поступки: або ти повністю поділяєш думку про ворожість УПЦ МП (проукраїнські), або ж вважаєш, що мова йде про утиски канонічної церкви й атаку на православну віру (проросійські). Проте геть не в усіх дописах фіксується мова ворожнечі – через те, що більшість публікацій являє собою стислі інформаційні повідомлення в телеграм-каналах (головно проукраїнських, що пояснює також домінування цього сегменту в масиві) без оцінних суджень.

Участь прихильників різних сторін,
частка від охоплення дописів

Використання мови ворожнечі,
частка від охоплення дописів

Пошук спільного погляду,
частка від охоплення дописів

ЕМОЦІЇ УЧАСНИКІВ ДИСКУСІЇ

Тиск на УПЦ МП

Гнів – молитва за Росію в Лаврі, підозри церковникам УПЦ, виявлення в об'єктах УПЦ пропагандистських матеріалів, що прославляють «руській мір», заперечують існування України тощо. З проросійського боку – обшуки СБУ в багатьох храмах і монастирях УПЦ МП (зокрема, в Києво-Печерській лаврі), законопроект про заборону УПЦ, продовження політики Заходу і Порошенка щодо утисків канонічної церкви, «зачистка» УПЦ за результатами засідання РНБО, утиски мільйонів православних українців, позиція О.Усика, що «зрадив» УПЦ підтримкою «київського режиму».

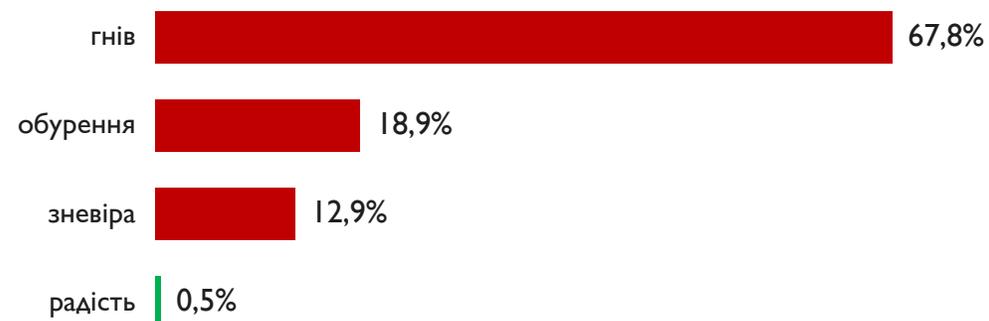
Обурення з боку проукраїнської опозиції – через недостатність заходів для викриття зрадників і колаборантів, або запізнілість подібних рішень; серед проукраїнської спільноти загалом – через світлину В.Ломаченка з митрополитом УПЦ Лукою; з проросійського боку – реакція представників УПЦ МП на обшуки СБУ, Д.Трампа-молодшого на Зеленського, що бореться з православ'ям (через те просуває меседж, що США мають припинити підтримувати Україну).

Зневіра – через те, які гріхи викривають у храмах під час обшуків (єпископ у ліжку разом з неповнолітнім), і які докази співпраці з РФ там знаходять (усвідомлення, що весь час УПЦ працювала в інтересах ворога).

Радість – через те, що нарешті СБУ прийшла з обшуками до Києво-Печерської лаври – обителі «руського міра».

Лева частка дописів формує відчуття гніву (в проукраїнському масиві – головню через обшуки в храмах і викриття священників УПЦ МП), емоції другого плану стосуються супутніх інфоприводів (реакція на поведінку Усика чи Ломаченка, звинувачення Трампа-молодшого та інших тощо).

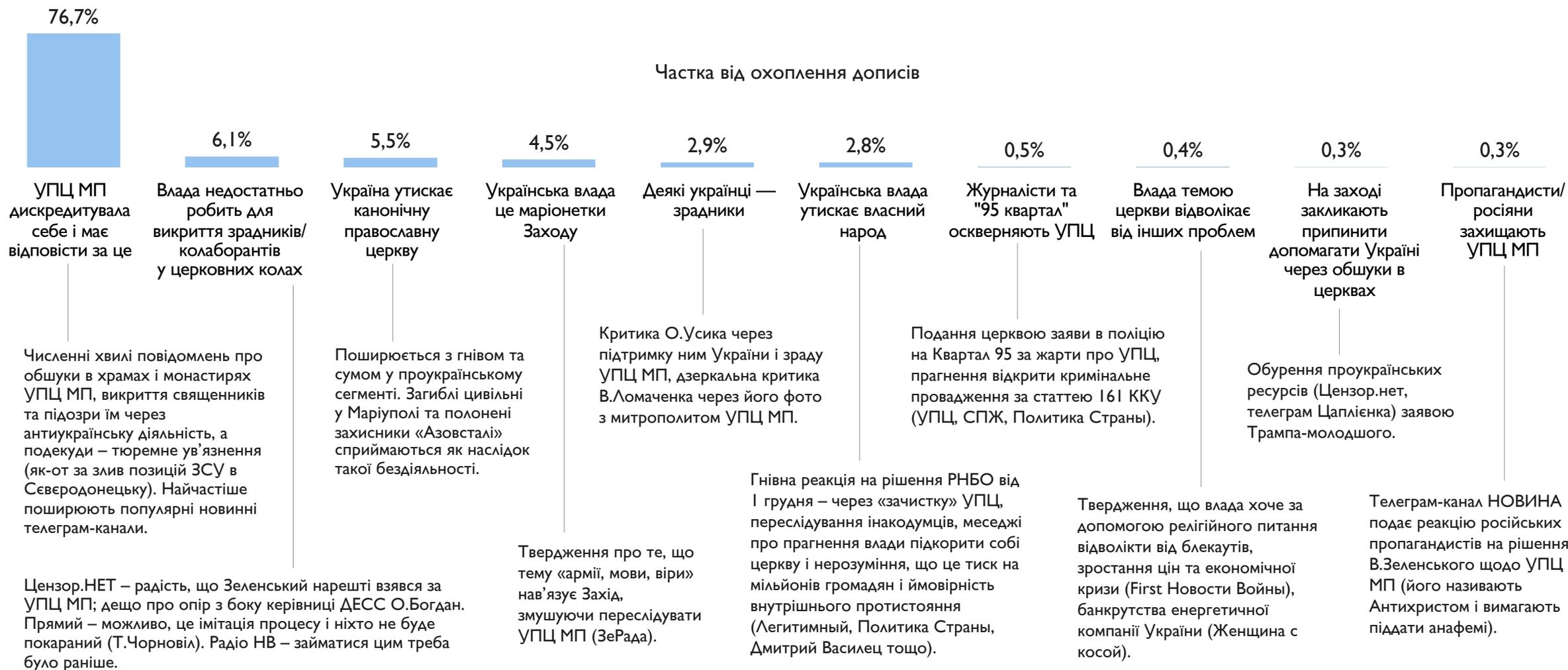
Частка від охоплення дописів

МЕСЕДЖІ ДИСКУСІЇ

Тиск на УПЦ МП

Домінує інтерес (завдяки новинам у телеграм-каналах) до обшуків в УПЦ МП, інші тези (зокрема, проросійські) залучають небагато уваги.

ТОП-10 АВТОРІВ ДИСКУСІЇ

Тиск на УПЦ МП

Нейтралітет проукраїнських інфоресурсів часом розбавляється дошкульними ремарками на адресу УПЦ. Блогери і представники опозиції висловлюються більш емоційно. Серед топ-авторів лише проросійський канал зерада захищає УПЦ (й він найбільше вдається до хейтспічу – щодо «нациків»).

Частка від охоплення дописів ● з мовою ворожнечі ● без мови ворожнечі

Примітка: Вміст, наведений вище, призначений для відображення розмов, коментарів та оцінок, що були виявлені в результаті дослідження. Він не відображає фактичної інформації або поглядів, а також думок авторів звіту.

ВІДКЛЮЧЕННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

ЛІНІЇ РОЗДІЛЕННЯ

Обговорення відключень електроенергії почалися у перших числах жовтня після початку масових ударів Росії по енергооб'єктах.

Спершу акцент був на обуренні громадянами, які не економлять струм, та гніву через бездіяльність влади, яка допустила ситуацію, в якій Україна може довго лишатися без світла.

В листопаді акцент змістився на те, що світло відключають несправедливо, не всім однаково.

Тривала відсутність світла в Одесі сприяла поширенню проросійських наративів через злість та обурення мешканців, це підігрівали повідомленнями, що протестувальниками займається СБУ.

ВІДКЛЮЧЕННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

Проросійські та проукраїнські автори зазвичай просували різні меседжі, тож дискусія розвивалась двома не пов'язаними потоками. І лише під час протестів в Одесі (перша згадка – 17.11.2022) вони на деякий час зійшлися: проукраїнські новинні канали повідомляли про це відносно нейтрально, проросійські роздували тему емоційно, вкидаючи фейки про віддачу струму «на Львів». Тема була актуальною впродовж місяця і набувала популярності відповідно до нових протестів в Одеській області.

Помітно, що проросійська сторона поширювала однакові повідомлення кластерами в один і той самий день для збільшення охоплення серед громадян, особливо активно це робилося 19.11.2022. На противагу, в проукраїнському сегменті з'являлися дописи з осудом протестувальників (з 19.11 по 28.11.2022). Груднева хвиля дописів про протести була представлена здебільшого проукраїнськими авторами (08.12.2022), які обурювалися п'яним електриком у Лузанівці, після чого зустрічались лише поодинокі дописи проросійських авторів аж до 14.12.2022.

Загалом можна зробити висновок, що інформкампанія, яка мала на меті змусити українців активно протестувати, звинувачувати владу у блекаутах, не досягла своєї мети.

Кількість проаналізованих релевантних дописів: **401**.
Охоплення: **60,1 млн** користувачів.

Проросійська сторона акцентує на цивільну владу та олігархів, проукраїнська обурюється енергетиками та свариться між собою.

Частка від охоплення дописів

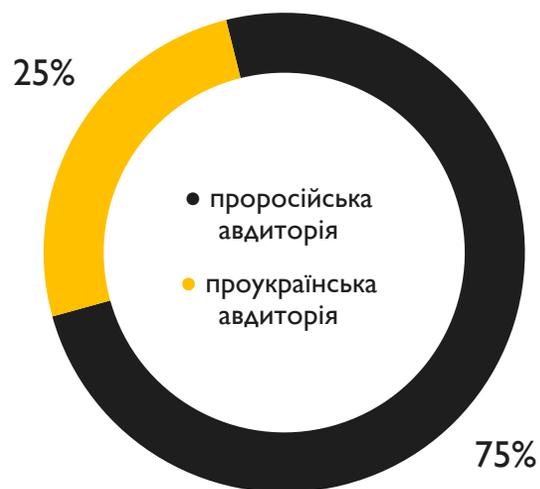

ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУСІЇ

Відключення електроенергії

Рушійною силою дискусії стали проросійські лідери думок (3 з кожних 4 дописів), звинувачуючи цивільну владу, українських олігархів, проукраїнське населення. Проукраїнські дописи відрізнялись звинуваченнями в рамках проукраїнської ж аудиторії, замикаючись на самих собі. Мову ворожнечі теж переважно використовували саме проросійські автори, на адресу цивільної влади та проукраїнського населення. А оскільки в цих дописах майже були майже цілком відсутні спроби знайти спільний погляд, можна зробити висновок, що ця хвиля була сформована переважно навмисною акцією з розхитування українського суспільства.

Участь прихильників різних сторін,
частка від охоплення дописів

Використання мови ворожнечі,
частка від охоплення дописів

Пошук спільного погляду,
частка від охоплення дописів

ЕМОЦІЇ УЧАСНИКІВ ДИСКУСІЇ

Відключення електроенергії

Гнів – серед проукраїнських авторів: відсутність економії світла серед громадян; ДТЕК Р. Ахметова; протести в Одесі; атака ботів #LightOnZelenskyOff. Серед проросійських – небажання влади здатись, подумати про українців; затримання незгодних з відключеннями; заява О.Зеленської про українців, готових жити без світла; магазин Порошенка, в якому завжди є світло.

Зневага – здебільшого саркастичні дописи про В.Зеленського та П.Порошенка; обстріли ТЕЦ – це «декомунізація» та «відмова від радянської спадщини»; шопінг О. Зеленської в Парижі; ППО, яке не здатне збити усі цілі; в проукраїнському сегменті – відносно громадян, які протестують проти відключень.

Обурення – проукраїнська сторона обурювались як відключеннями світла, так і тими, хто протестує проти них; погано складені графіки відключень, неефективна робота енергетиків. Проросійська сторона – брехня влади щодо реальної ситуації зі світлом; придушення протестів в Одесі.

Радість – переважно задоволення помстою за «геноцид народу Донбасу»; флешмоб #LightOnZelenskyOff.

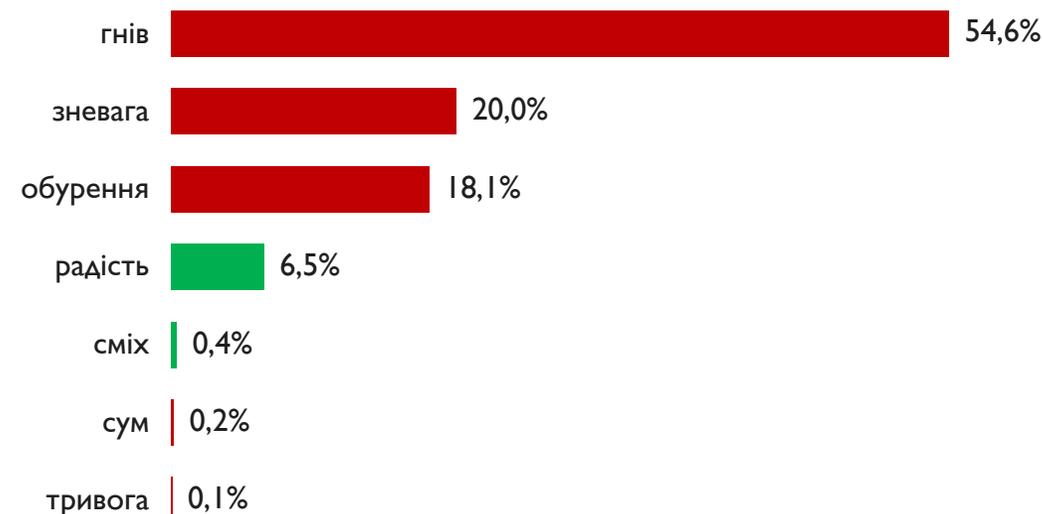
Сміх – Заходу начхати на українців, бізнес з РФ продовжується.

Сум – українці не хочуть скидати владу, звинувачувати її в блекаутах.

Тривога – можливе підняття цін на електроенергію.

Залежно від емоційності допису, у проукраїнських авторів траплялися гнів та обурення. Зневага переважно траплялася у проросійському сегменті. Позитивні емоції відчували тільки проросійськи налаштовані користувачі, як і емоції суму та тривоги.

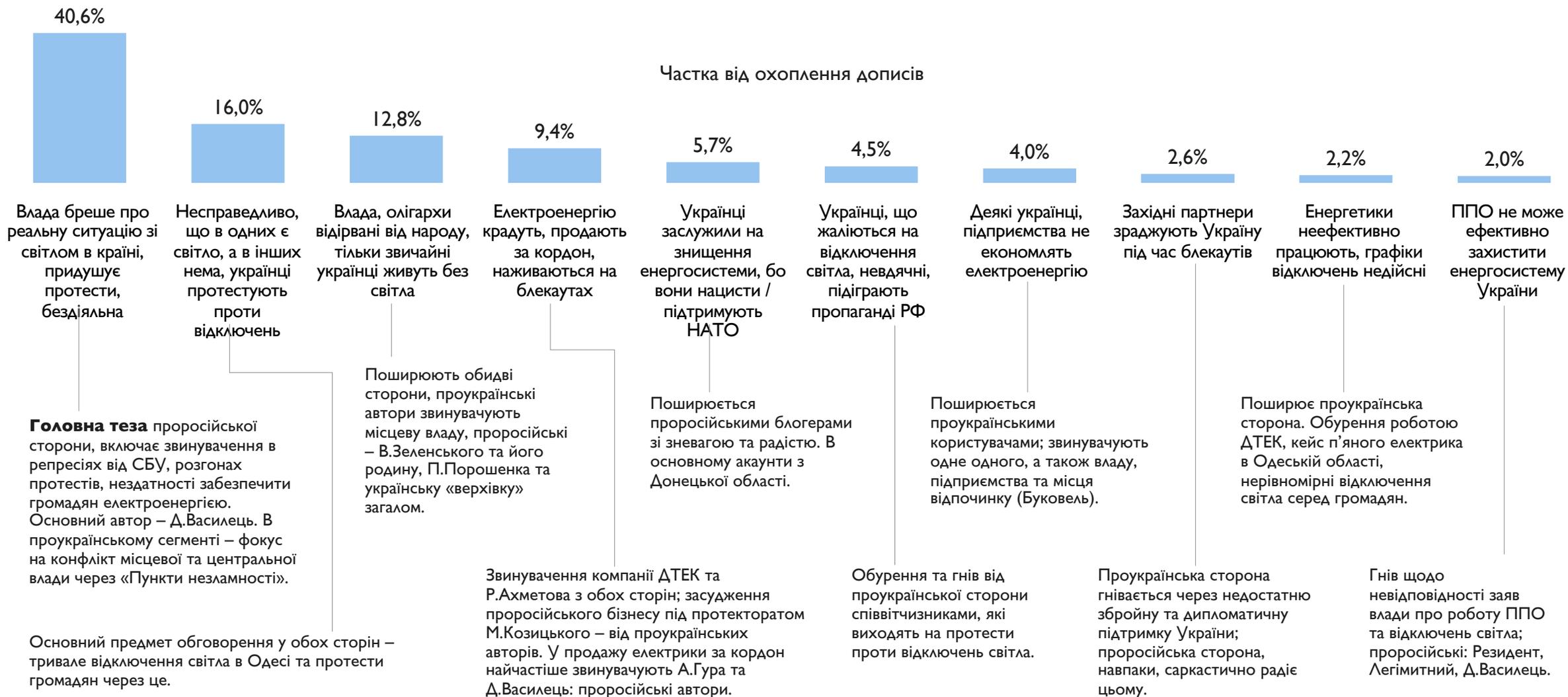
Частка від охоплення дописів

МЕСЕДЖІ ДИСКУСІЇ

Відключення електроенергії

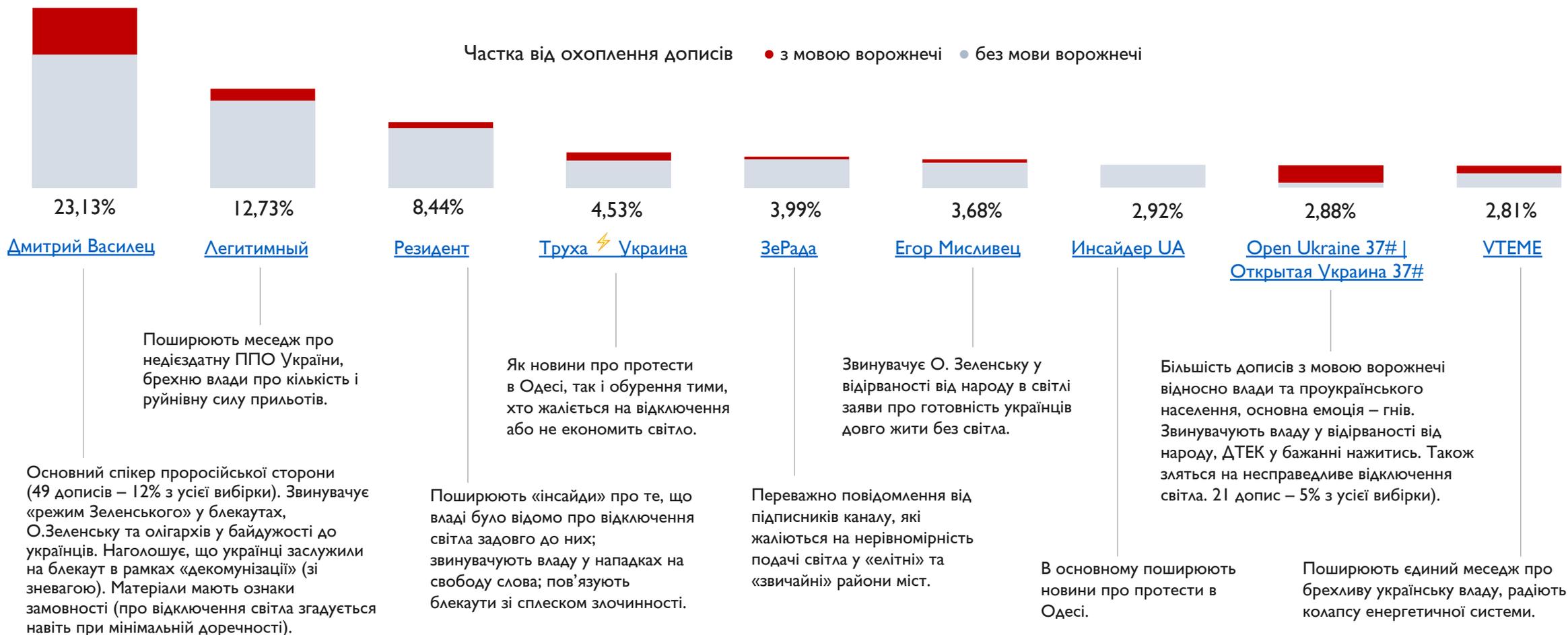
Єдиного об'єкта звинувачення в дискусії немає – українці шукають винних серед усіх причетних.

ТОП-10 АВТОРІВ ДИСКУСІЇ

Відключення електроенергії

В першій десятці авторів лише один з проукраїнськими настроями («Труха Україна»), тобто, є ознаки навмисного розгону проросійськими акаунтами, що «спеціалізовані» за меседжами.

«ОГОЛЕНИЙ» КАЛЕНДАР 5 КАНАЛУ НА ПІДТРИМКУ ЗСУ

ЛІНІЇ РОЗДІЛЕННЯ

Прихильники
традиційних
цінностей

Прихильники
модерних
цінностей

Прихильники
опозиції

Прихильники
влади

Військові

Цивільні

Конфліктна дискусія розпочалася з реакції частини правозахисної та медіаспільноти на ініціативу журналісток 5 каналу опублікувати календар зі своїми частково прикритими зброєю оголеними тілами та спрямувати на підтримку ЗСУ виручені з продажу кошти.

Так, ГО «Жінки в медіа» опублікували відкритий лист за підписами низки медіаекспертів та представниць жіночого руху із засудженням ініціативи як такої, що представляє жінок як сексуальний об'єкт, підважуючи досягнення в боротьбі за сприйняття їх як рівних чоловікам фахівчинь.

Частина аудиторії соцмереж (дещо більше — чоловіки) підтримала позицію журналісток та/або засудила незгодних із нею. Лунали як раціональні аргументи (жінок вже давно сприймають на рівних, в календарі все естетично та нема об'єктивації, важлива підтримка ЗСУ, йде тиск на опозиційний канал), так і мова ворожнечі.

Інша частина (переважно жінки) засудила «голий» календар зі своїм набором тез (об'єктивація, несмак, адміністративний примус з боку каналу).

«ОГОЛЕНИЙ» КАЛЕНДАР 5 КАНАЛУ НА ПІДТРИМКУ ЗСУ

Особливістю конфлікту стало залучення до нього майже виключно проукраїнської та україномовної аудиторії, проросійським паблікам він виявився нецікавим попри згадки самого календаря на рос.ТБ (О.Скабеєва).

Відмітимо також короткі часові рамки: всі дописи вкладаються у проміжок 6-18.12.2022 з виразним піком 8 грудня. Кінець публічній дискусії поклав авторитетний для майже усіх її учасників В.Залужний, який підписав примірник календаря.

Було проаналізовано **300** дотичних дописів з найбільшим охопленням. Сумарна аудиторія вибірки склала **2,51 млн** контактів.

Противники календаря залучили значно більший масив негативу, ніж транслювали самі; окрім надмірного моралізаторства, їм закидали тиск на опозиційне медіа.

Частка від кількості дописів

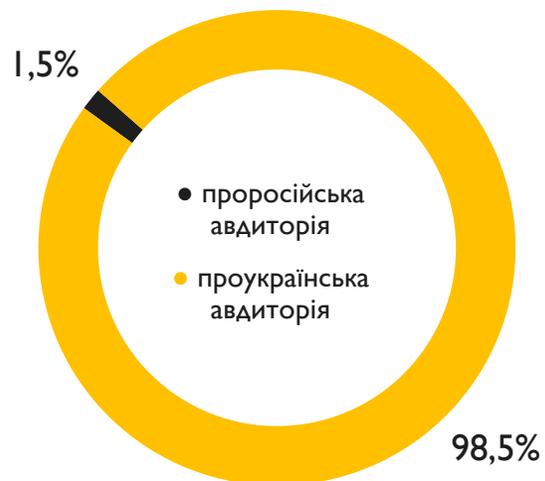

ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУСІЇ

«Оголений» календар 5 каналу на підтримку ЗСУ

Проросійська аудиторія майже не виявляла інтересу до дискусії. Мовою ворожнечі послуговувалися переважно прихильники ініціативи журналісток, зокрема чоловіки – хоча загалом вона не домінувала в комунікації жодної зі сторін. Активна проукраїнська позиція переважної більшості авторів не стала базисом для порозуміння між ними – втім, противники ініціативи журналісток частіше демонстрували розуміння позиції опонентів.

Участь прихильників різних сторін,
частка від охоплення дописів

Використання мови ворожнечі,
частка від охоплення дописів

Пошук спільного погляду,
частка від охоплення дописів

ЕМОЦІЇ УЧАСНИКІВ ДИСКУСІЇ

«Оголений» календар 5 каналу на підтримку ЗСУ

Обурення – найпоширеніша емоція усіх учасників конфліктної дискусії. З боку противників календаря – через те, що журналістки не усвідомлюють шкоду від об’єктивації жінок; сексистські наративи брендуються 5 каналом, можливий адмін.тиск на співробітниць; опоненти використовують мову ворожнечі. З боку прихильників – закиди, що феміністичні активістки розуміють гендерну рівність як асексуальність, подібні до «совків» чи іранської поліції моралі; заважають підтримці ЗСУ; тиснуть на опозиційне медіа в інтересах влади.

Зневага – пост Є.Карася в ТГ з великим охопленням: «фемки» хотіли зірвати збір коштів на ЗСУ, але в них нічого не вийшло.

Гнів – найбільше охоплення від прихильників Порошенка: активісти працюють на владу, тиснуть на опозиційне медіа. Також (від політично-нейтральних) перехід на особистості критикинь календаря: вони фізично огидні, заздять красивим дівчатам. Від противників календаря – з гнівом згадують «патріархат головного мозку» та жертв сексуального насилля.

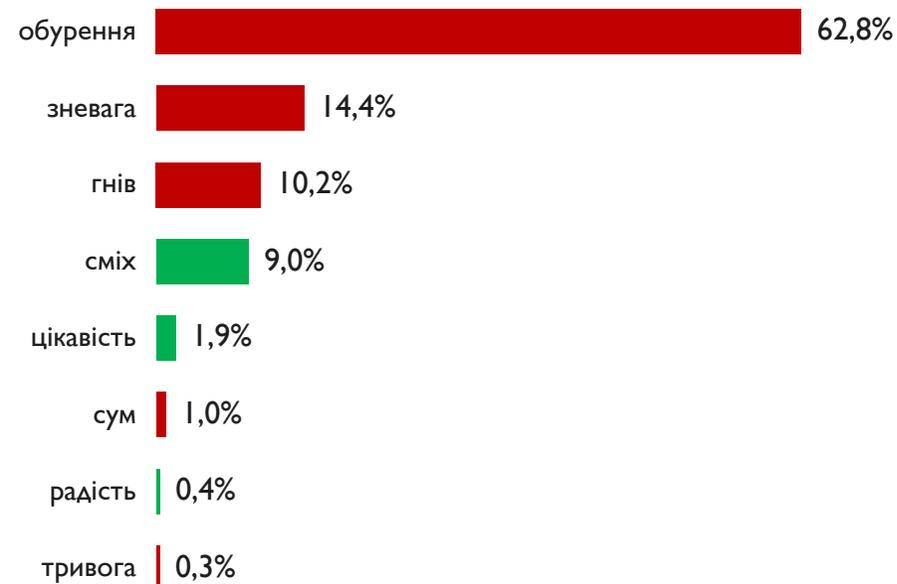
Сміх – критики календаря хочуть заборонити сексуальність; власноруч зробили рекламу календарю своїм хейтом. Також від умовно нейтральних спостерігачів – сміються з усіх учасників дискусії, бо існують важливіші проблеми.

Цікавість – чи підписували щось активістки, коли 5-ий вимкнули з етеру?; що таке фемінізм?; яка різниця між календарями 5-го та австралійських пожежників?

Сум – переважно від противників календаря: жіноче тіло досі використовують у рекламі; журналісти мають просувати сучасні наративи, зокрема нульову толерантність до сексизму та об’єктивації; більшість жінок досі сприймають своє тіло як ресурс; українське суспільство ще довго буде архаїчним.

Обурення діями/мотивами опонентів висловлювали усі сторони; політизація дискусії піднімала емоційний градус до гніву; сміялися лише прихильники календаря та нейтральні спостерігачі за темою.

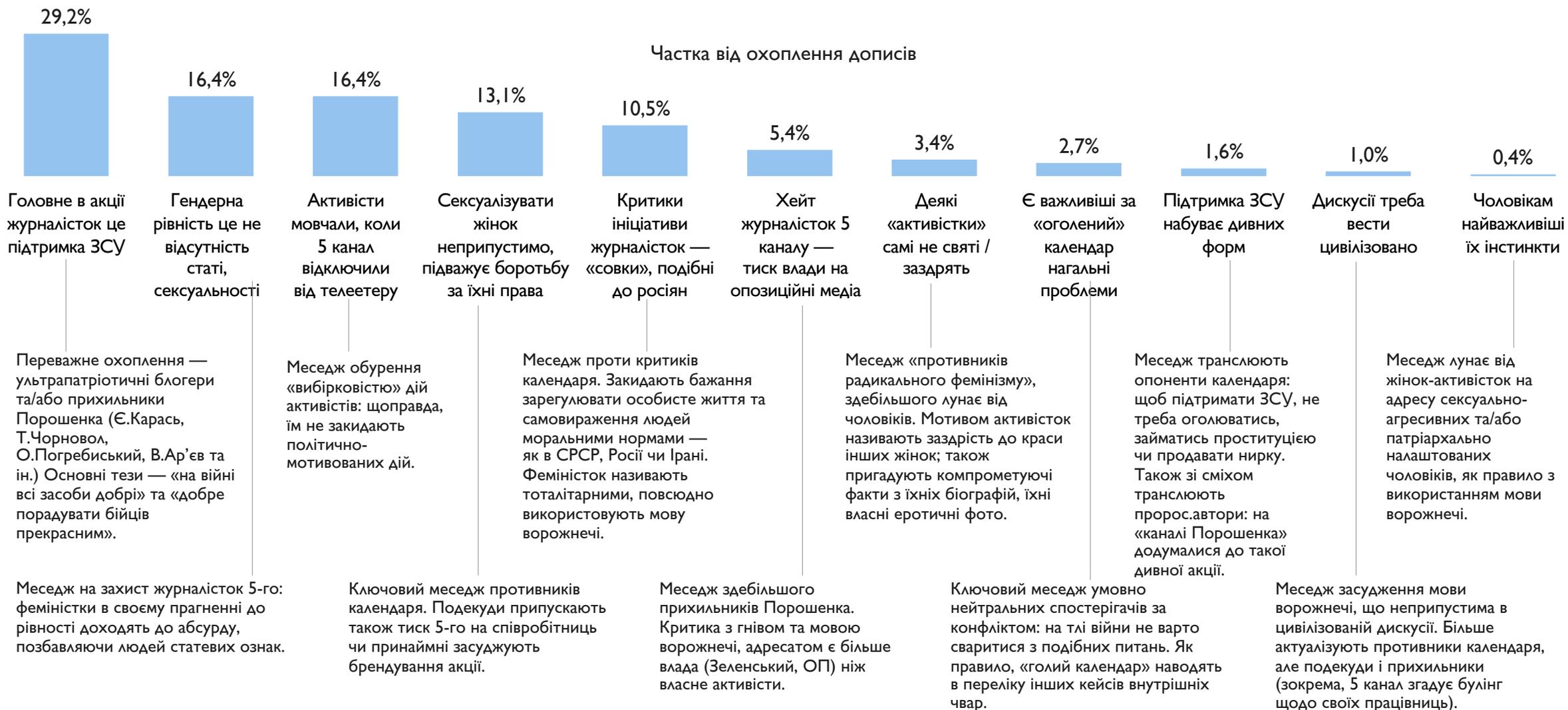
Частка від охоплення дописів

МЕСЕДЖІ ДИСКУСІЇ

«Оголений» календар 5 каналу на підтримку ЗСУ

Захисники ініціативи журналісток оперували значно більшою кількістю різних меседжів, ніж її критики.

Примітка: Вміст, наведений вище, призначений для відображення розмов, коментарів та оцінок, що були виявлені в результаті дослідження. Він не відображає фактичної інформації або поглядів, а також думок авторів звіту.

ТОП-10 АВТОРІВ ДИСКУСІЇ

«Оголений» календар 5 каналу на підтримку ЗСУ

До топ-9 за охопленням увійшов лише один паблік, що засуджував акцію з календарем, бо написав декілька дописів; захисники календаря переважали завдяки розкрученим топ-блогерам «євросолідарності».

Примітка: Вміст, наведений вище, призначений для відображення розмов, коментарів та оцінок, що були виявлені в результаті дослідження. Він не відображає фактичної інформації або поглядів, а також думок авторів звіту.

БІЖЕНЦІ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ

ЛІНІЇ РОЗДІЛЕННЯ

Місцеві				Приїжджі в Україні
Місцеві				Приїжджі за кордоном
ВПО				Влада
Ті хто виїхали				Ті хто залишився
Багаті				Бідні

Порядок денний щодо переселенців формується переважно проросійськими спікерами, а також новинними російськими пабліками, які намагаються здаватися українськими. Біженці та пов'язані з ними «складнощі» стають помітними в українському інфопросторі вже на другий день війни, 25 лютого 2022 року, коли проросійський блогер Ю.Подолька цитує думки неназваних поляків про «бандерівців», які до них приїжджають (хоч обурення ще сформуватися не могло за такий короткий час). Також проросійські спікери звітують про панічну втечу з країни, бійки та травми в чергах на кордоні. Саме вони лідирують у поглибленні всіх наведених ліній розділення: ці меседжі часто а включені у воєнні зведення або жартівливі розповіді про меншовартість.

Помітним винятком з проросійського порядку денного стає обурення мешканців Західної України «гостями». Тут домінують претензії до нібито багатства та/або уникання військової служби. Вони також виникає уже в лютому – причому з певними закономірностями. Це жінки від 20 до 60 з невеликих міст, часто (але не завжди) нібито пов'язані з педагогічною роботою, акаунти їх виглядають досить живими і один з одним не пов'язаними, ознаки їхнього існування можна знайти в інтернеті, а дописи отримують нетипово велику кількість реакцій порівняно з іншими. Можливо, це копії реальних сторінок людей, або «орендовані» сторінки.

БІЖЕНЦІ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ

В березні 2022 року гучнішими стали звинувачення в дорогих машинах (просять виїздити за кордон на автівках подешевше) та великих претензіях до іноземних країн – поширюються схожим «жіночим активом».

Також до меседжів додалися мовні питання – міський голова Івано-Франківська Р.Марцінків просив розмовляти українською, вимушені переселенці нібито цього уникали. На популярність Марцінків працювали і проросійські акаунти, загалом педалюючи тему зневаги «справжніх українців» до «нещасних мешканців Сходу». Були й новини про невдячне ставлення до волонтерів – як на заході України, так і за кордоном.

Друга хвиля (так звані батальони «Монако» і «Відень») ініціювалася розслідуванням «Української правди» і мала стійку увагу з серпня 2022 року.

У квітні 2022 року на фоні ситуації з Маріуполем додаються й наративи, що «Азов», нібито прикривався переселенцями чи навіть намагався їх розстріляти: ідею поширює Д.Безсонов, далі інші проросійські спікери.

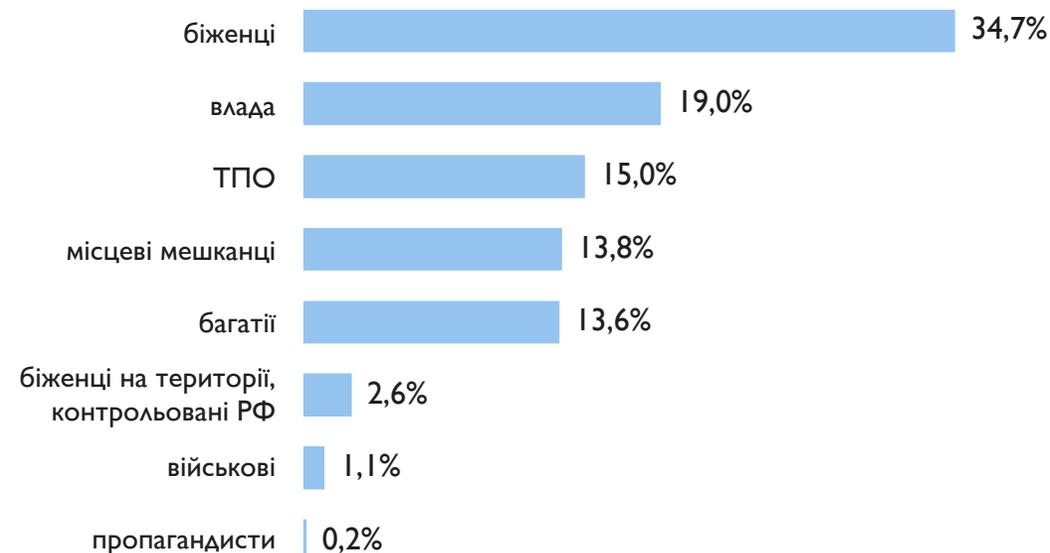
Втім, починали поширюватися і жарти по лінії «місцеві-приїжджі» – про культурні розбіжності. При цьому популярний навесні меседж про непристойно одягнених біженок у Львові помітнішим на фоні інших не став.

Кількість проаналізованих релевантних дописів: **473**.

Охоплення: **141 млн** користувачів.

Переважно питанням переселенців цікавляться проросійські топ-блогери, неодмінно розповідаючи про злочини українців за кордоном і претензії місцевої влади в країні перебування.

Частка від охоплення дописів

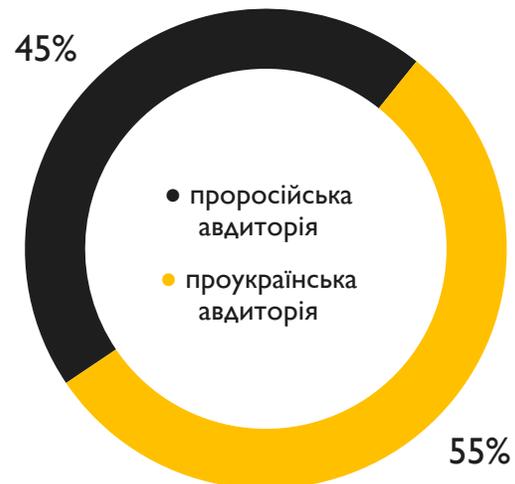

ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУСІЇ

Біженці та внутрішньо переміщені особи

Проросійські лідери думок лідирують у формуванні «переселенських» наративів, звинувачуючи практично всіх – ВПО та біженців за агресивність та кверулянтство, державу за корупцію й недбалість, військових – за їхнє існування. Проукраїнська авдиторія ж болісно сприймала фінансові можливості та намагання уникнути армії чи то роботи. Втім, гучні блогери участі в цьому не брали: переважно автор допису – «жінка з невеликого міста». Демонстрація розуміння опонента досить висока, проте частіше вона проявляється в формальних фразах на кшталт «ми розуміємо, але...» (певний аналог звернення «шановний»). Мова ж ворожнечі використовується також переважно проросійськими блогерами – але не військовими, а лише тими, хто «зараз все розтлумачить читачам про світ» – там українці отримують епітети й інвективну лексику.

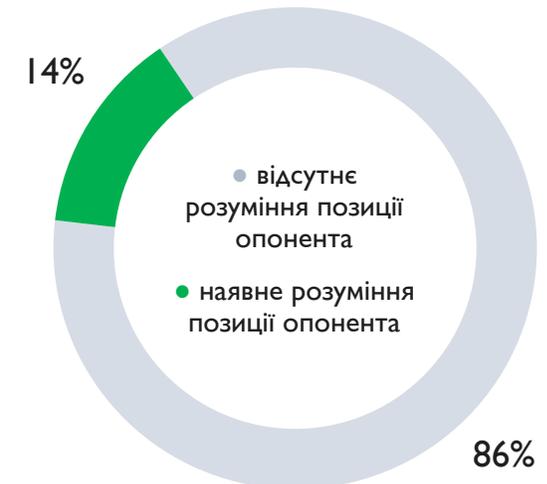
Участь прихильників різних сторін,
частка від охоплення дописів

Використання мови ворожнечі,
частка від охоплення дописів

Пошук спільного погляду,
частка від охоплення дописів

ЕМОЦІЇ УЧАСНИКІВ ДИСКУСІЇ

Біженці та внутрішньо переміщені особи

Обурення – від спроб звинуватити – в тому числі в привілейованості; від самої демонстрації привілейованості (автівки, гроші, нерухомість), від невдячності приїжджих. Проросійська сторона досить активно згадує неукраїномовність українців – мовляв, вони лише роблять вигляд патріотів. Обурення відсутністю владної підтримки – при цьому навіть проросійської влади окупованих територій від проросійських спікерів (О.Царьов).

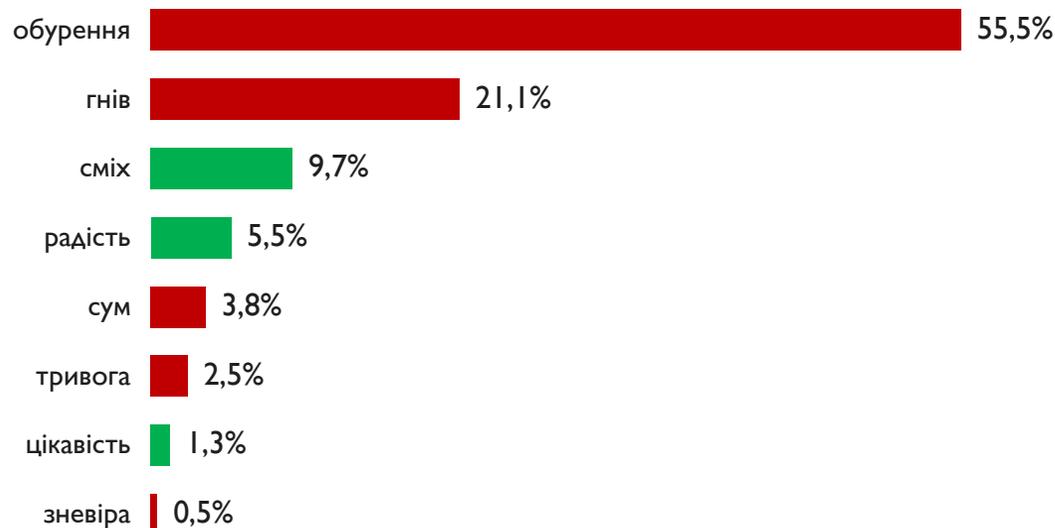
Гнів – у першу чергу на так звані «батальйон Монако» і «батальйон Відень» (розслідування Української правди щодо чиновників і багатіїв, які втекли за кордон). Проросійські спікери з цією емоцією згадують владу – яка намагається призвати ВПО хоча б до тероборони. Влада загалом отримує досить емоційний фідбек – також за бідність переселенців та місцевих, підвищення цін. Гнівно в проросійських пабліках згадується Азов і атаки батальйону на переселенців, переселенці нібито за кордоном поведуться як нацисти.

Сміх – над собою: міські мешканці вчаться жити в селі, східні – звикають до заходу, «традиційні» жарти про алкоголь; над співгромадянами, які тікають; злі жарти над неохайністю переселенців. Проросійські спільноти «розкручують» фото афроукраїнської родини в Ірландії.

Сум – місцеві мешканці ображають приїжджих, користуються їхнім становищем. Також сумно сприймається невідповідність очікуванням – черги, складнощі при оформленні.

Найпомітнішим стає обурення. У випадку, якщо ця емоція не маніпулятивна (як часто буває у проросійських пропагандистів), вона викликана скоріше втомою від дороги або чужих людей.

Частка від охоплення дописів

МЕСЕДЖІ ДИСКУСІЇ

Біженці та внутрішньо переміщені особи

Найгучніше звучать звинувачення на адресу тих, хто вище в ієрархії — влади та олігархів.

Примітка: Вміст, наведений вище, призначений для відображення розмов, коментарів та оцінок, що були виявлені в результаті дослідження. Він не відображає фактичної інформації або поглядів, а також думок авторів звіту.

ТОП-10 АВТОРІВ ДИСКУСІЇ

Переважаю задіяні відомі проросійські автори, з проукраїнських у десятку входить лише «ТК Аверс» із «лайфовими» сюжетами.

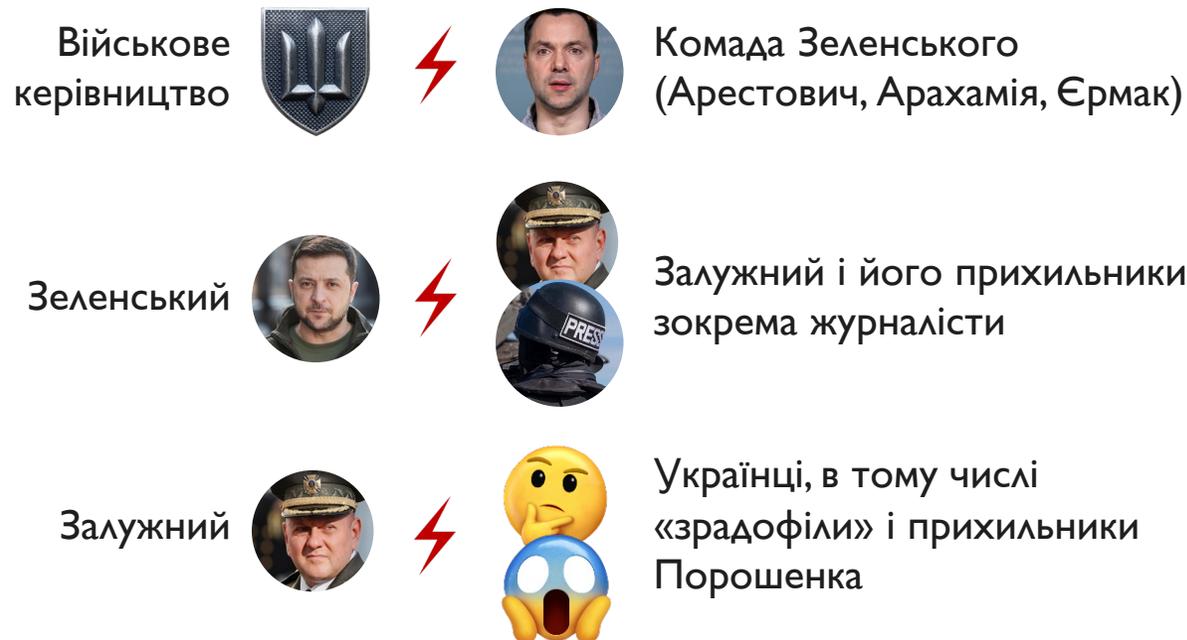
Біженці та внутрішньо переміщені особи

Примітка: Вміст, наведений вище, призначений для відображення розмов, коментарів та оцінок, що були виявлені в результаті дослідження. Він не відображає фактичної інформації або поглядів, а також думок авторів звіту.

ЗВІЛЬНЕННЯ ЗАЛУЖНОГО

ЛІНІЇ РОЗДІЛЕННЯ

Ключовим у цій темі є намагання спровокувати публічне обговорення Залужного задля його дискредитації, або ж посварити його з Зеленським завдяки тезі про бажання президента змістити Залужного.

Підтемою стають повідомлення про протистояння Залужного та команди президента, яка періодично персоналізується в особах Арестовича, Арахамії та Єрмака.

ЗВІЛЬНЕННЯ ЗАЛУЖНОГО

В травні 2022 року дискурс збагачується «загрозою державного перевороту» з боку силовиків і Залужного проти Зеленського.

У серпні 2022 року після викриття СБУ ботоферми, що поширювала фейки проти Залужного, починає розкручуватися наратив про заміну Залужного Сирським, який начебто ближчий до Офісу президента. Цей наратив підкріплюється фактами відсутності Залужного при публічних подіях на фронті.

У вересні 2022 року журналіст Ю.Бутусов зазначає, що Зеленський, не запросивши Залужного на відвідання Ізюму, спровокував дискусію щодо неповаги ОП до Залужного. Наприкінці вересня український сегмент пишається Залужним на обкладинці TIME (26.09), а проросійські користувачі намагаються прикормити аудиторію тезою, що Захід знайшов ще одну маріонетку (охоплення 2,5 млн. користувачів).

У листопаді 2022 року, після звільнення Херсону, з'являються тези про кровожерливого Залужного, «нового українського піночета», який прагне вбивати росіян, тому не дуже підходить Заходу, бо не готовий домовлятися.

Напередодні дня ЗСУ (6.12.2022), проросійські ресурси поширюють меседж про прохання Зеленського до Залужного знизити рівень публічності. Контрапунктом цієї історії було намагання донести ідею про те, що з Залужним неможливо домовитися.

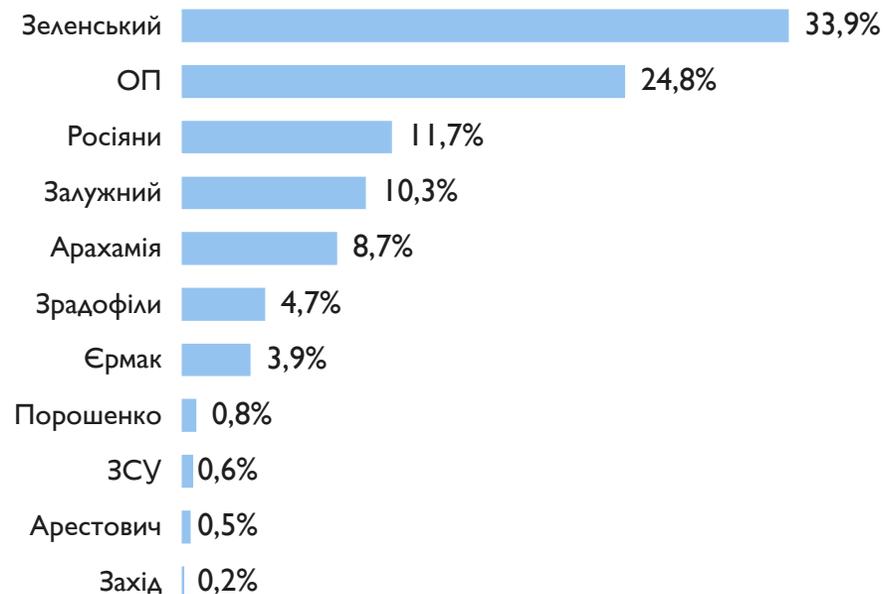
Окремі провокації з дискредитації Залужного оберталися невдачею. Ефективним було включення антифейк-ініціатив (Без Брехні та ін.).

Кількість проаналізованих релевантних дописів: **623**.

Охоплення: **6,33 млн** користувачів.

Дискурс про звільнення Залужного характеризується коливаннями між заявами про надто завелику незалежність, кровожерливість, популярність Залужного та його слабовольність як «раба» Зеленського або «маріонетку» заходу.

Частка від охоплення дописів

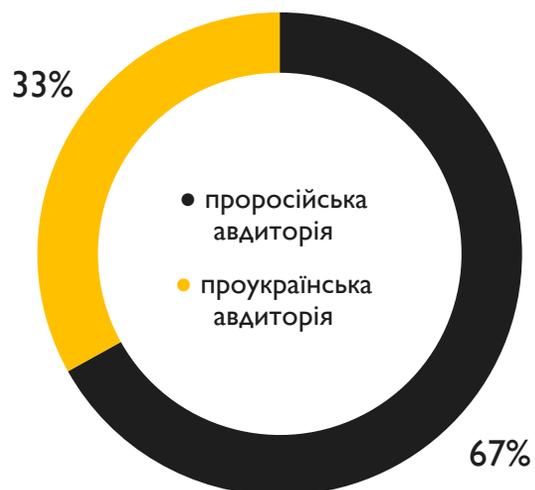

ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУСІЇ

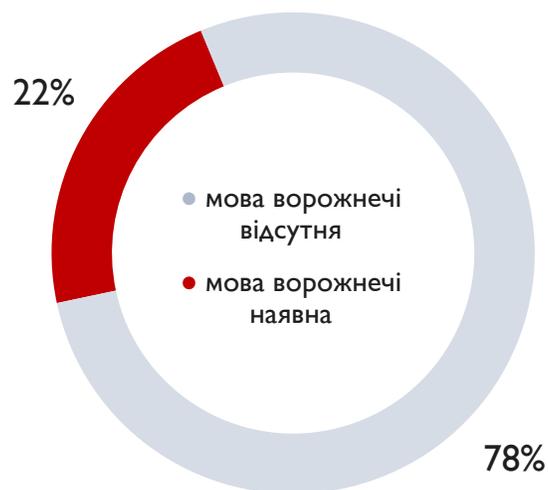
Звільнення Залужного

Проукраїнські користувачі здебільшого реагують на потенційні загрози «зради», проросійські намагаються об'єктивізувати Президента та Головнокомандувача як несамотійних або надто самотійних, стигматизувати Залужного як маріонетку Заходу. Впевнені заяви Зеленського про роботу в команді та непотрібність заміни Залужного заспокоюють патріотів. Мову ворожнечі значною мірою використовують проукраїнські автори на адресу Зеленського, Єрмака, Арахамії та інших представників влади, від проросійських теж достається Зеленському, але здебільшого ж намагаються дискредитувати Залужного як нациста, вбивцю та збоченця. Розуміння опонента – лише при поширенні заяв Зеленського, що він не збирається звільняти Залужного.

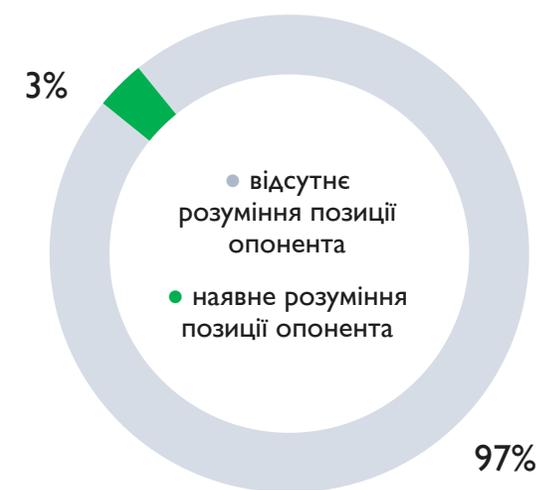
Участь прихильників різних сторін,
частка від охоплення дописів

Використання мови ворожнечі,
частка від охоплення дописів

Пошук спільного погляду,
частка від охоплення дописів

ЕМОЦІЇ УЧАСНИКІВ ДИСКУСІЇ

Звільнення Залужного

Тривога – побоювання українських патріотів щодо зміщення Залужного, повідомлення, що Залужний запевнив Зеленського, що в Польщі впала російська ракета, а також історія щодо «зливу» Залужного; в проросійському сегменті - загрозу перевероту проти Зеленського та кровожерливість «українського піночета».

Обурення – емоція проявляється хвилями через занепокоєння щодо його зміщення, патріотів в основному обурюють дії ОП, в проросійських меседжах емоція стосується проявів «нацизму українців».

Цікавість у проукраїнському сегменті пов'язана з чутками про заміщення Залужного, а в проросійському – з інтригою щодо наявності компромату на генерала, а також стосується протиставлення Залужного різним персонам — Зеленському, Єрмаку, Сирському.

Зневага – супроводжує спроби з боку проросійських авторів дискредитувати Залужного через сексуальні стосунки з фаворитками і навіть любовні стосунки з Зеленським, а також через його кровожерливість і впертість.

Повага – висловлюється проукраїнською аудиторією до Залужного як такого, але часто на протигагу його так званім «опонентам» – Зеленському, ОП.

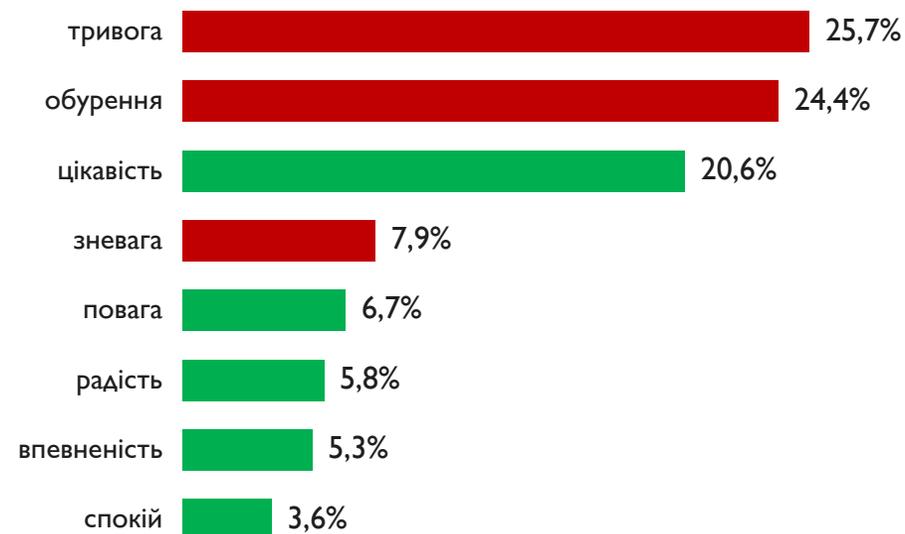
Радість – в проукраїнських пов'язана із інтерв'ю Залужного журналу TIME, ліквідація ботоферми також викликає цю емоцію, а в проросійських — злам Інстаграму Залужного.

Впевненість – висловлюється стосовно Залужного-професіонала, його репутація висока, про нього поширюють мему в дусі Чака Норріса («поглядом переводить годинник на зимовий час»), у проросійських меседжах ця емоція стосується нібито «давно вирішених питань» ліквідації Зеленського, заміщення його Залужним.

Спокій – через цю емоцію подається в проросійських пабліках те, що, начебто все з Україною вирішено Заходом, у проукраїнських — заяви Зеленського щодо відсутності конфлікту з Залужним.

Декілька хвиль обурення викликані побоюваннями патріотів через заміну Залужного, спочатку нібито – Зеленським, пізніше – Сирським. Позитивні емоції викликає визнання генерала міжнародною спільнотою, зокрема публікація в TIME.

Частка від охоплення дописів

МЕСЕДЖІ ДИСКУСІЇ

Звільнення Залужного

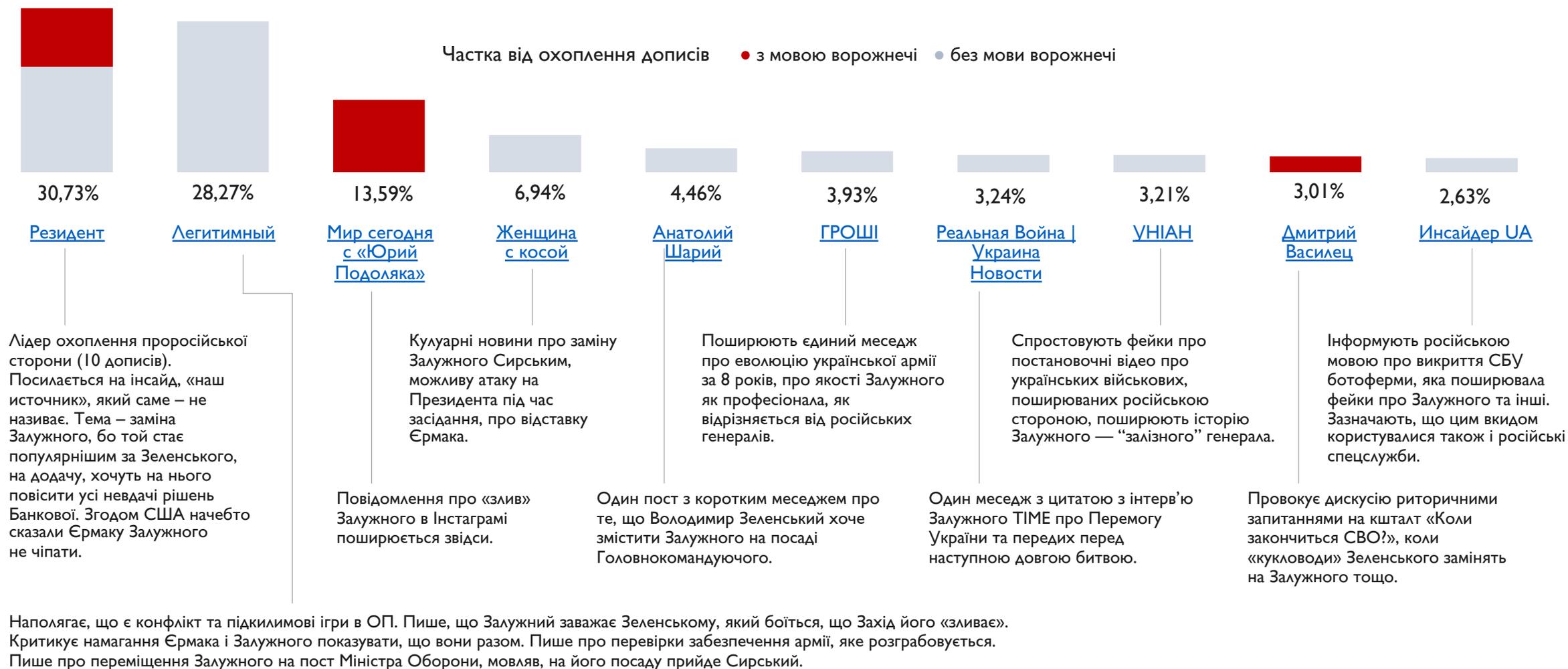
Меседжі часто стають комплексними, автори та читачі, коли пересилають їх, поєднують факти з різними мотивами дій Зеленського, Офіс Президента. Залужний здебільшого виступає об'єктом розбрату або примирення. Проукраїнський сегмент зрадою вважає зміщення Залужного, проросійський підлаштовується і самі радіють своїм винаходам.

ТОП-10 АВТОРІВ ДИСКУСІЇ

Звільнення Залужного

У першій десятці авторів чотири з десяти з проукраїнськими настроями (Гроші, Реальная война, УНІАН та Інсайдер UA), меседжі здебільшого універсальні — спрямовані і на Залужного, і на його «опонентів» (Зеленського, колективний ОП).

ЗАКОНОПРОЄКТ № 827 І

ЛІНІЇ РОЗДІЛЕННЯ

Обговорення законопроекту №827І стартувало після того, як його було одержано Верховною Радою (перша згадка 08.12.2022). Тема була актуальною впродовж місяця і набула найбільшої популярності саме після того, як проект закону був підтриманий депутатами після голосування без комунікації з громадськістю (після 13.12.2022). Основні акценти були на тому, що проект утискає права військових та на тому, що його не було розглянуто належним чином, в рекордно короткий термін.

Проукраїнські та проросійські автори, в більшості випадків, просували різні меседжі. Тому дискусія розвивалась двома непов'язаними потоками. Спільними меседжами обох сторін були лише стосовно того, що ЗСУ вчиняють злочини та українська влада зраджує власний народ.

Проросійські користувачі з насмішкою акцентували на втечах українських військових з позицій, а проукраїнські, здебільшого самі військові — з обуренням зазначали, що в ЗСУ є недобросовісні люди, тому закон є потрібним. Найбільш помітною проукраїнською стороною дискусії виступали адвокати, що пояснювали негативні наслідки та недоопрацювання закону.

ЗАКОНОПРОЄКТ № 827 І

Оприлюднення заяви Залужного про підтримку проекту дало новий поштовх в дискусії: військові блогери та цивільні лідери думок без посад розділились на тих, хто висловлював розуміння та повагу, переглянувши погляди щодо законопроекту, і навіть всіляко зміщував критику з нього у бік депутатів, а також на тих, хто обурювався ще більше, підозрюючи Головнокомандувача в змові з цивільною владою. Велику увагу приділяли обвинуваченню командирів середньої ланки, стосовно їхніх деструктивних рішень, безвідповідальних вчинків та безкарності.

Кількість проаналізованих релевантних дописів: **350**.

Охоплення: **6,7 млн** користувачів.

Проукраїнська сторона фокусує негатив на цивільній владі, або на цивільній і військовій разом, а проросійська – звинувачує захід та зневажає ЗСУ. обмежено просувається й недовіра до залужного та підозра у недобросовісності військового командування.

Частка від охоплення дописів

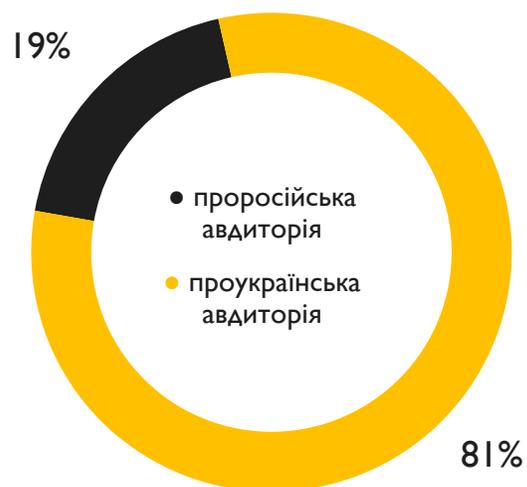

ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУСІЇ

Законопроект № 8271

Дискусія розгорталась переважно в проукраїнському просторі (4 з кожних 5 дописів), рушійною силою якої були цивільні та військові українці, що звинувачують владний апарат або, з іншого боку, любителів онлайн-сварок. Проросійські дописи характеризувались зневагою до ЗСУ та звинуваченням західних країн в тому, що вони мають вплив на українську владу. Мову ворожнечі використовували обидві сторони, але переважно – обурені законом українці, звертаючись до цивільної влади. Залучені в обговорення професійні адвокати та військові часом теж застосовували агресивну лексику. Розуміння до опонента було майже відсутнє в даній дискусії, а відмінна думка сприймалась як зрада українських військовослужбовців.

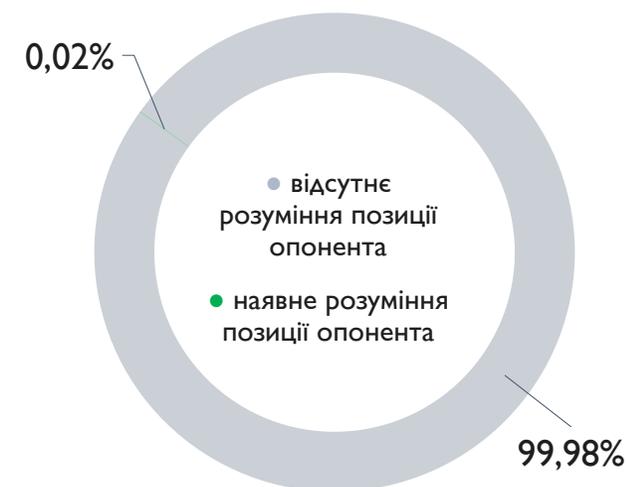
Участь прихильників різних сторін,
частка від охоплення дописів

Використання мови ворожнечі,
частка від охоплення дописів

Пошук спільного погляду,
частка від охоплення дописів

ЕМОЦІЇ УЧАСНИКІВ ДИСКУСІЇ

Законопроект № 8271

Обурення — переважає в проукраїнських авторів: законопроект №8271 розглянули за декілька днів усупереч регламенту; ОПЗЖ та інші депутати, що мають проросійські погляди, досі мають право голосу в Верховній Раді; покарання, прописані в законі, прирівнюють ЗСУ до мародерів та вбивць; сама ідея проекту повертає українське демократичне суспільство до СРСР; деякі українці та медіа завчасно шукають зраду там, де її нема; перекидання відповідальності військового командування на рядових.

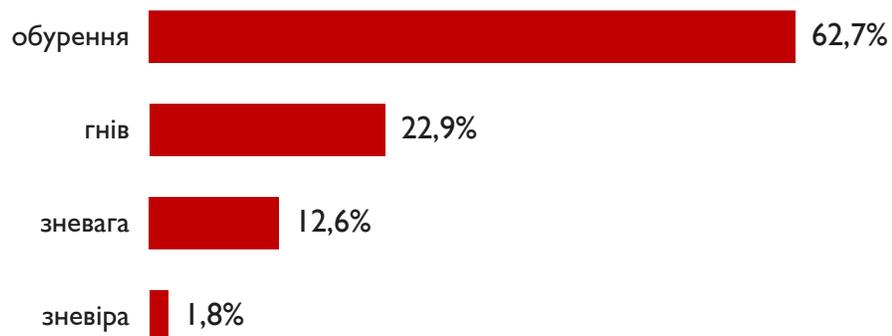
Гнів — здебільшого дописи про цивільну владу, що зраджує свій народ та вкотре ухвалює закони, які діють не в інтересах українців; депутати «краще знають» про обставини на фронті за військових; відсутність в Україні військової юстиції; законопроект створено в інтересах ворога, і саме проросійські депутати його просунули; винних серед військового командування у прийнятті деструктивних рішень треба покарати; Залужного хочуть скинути та підставляють його репутацію цим законом.

Зневага — серед проукраїнських авторів: поодинокі саркастичні дописи про недобросовісне військове командування; проросійські ж акцентували з насмішкою на підготовці заколоту проти влади, слабкості українських військових, дезертирстві, порушенні військової дисципліни (з поширенням фейків про втечу ЗСУ з Соледару), на байдужості української влади до своїх громадян та на брехні української пропаганди стосовно ситуації на фронті.

Зневіра — розчарування проукраїнських користувачів у цивільній та військовій владі.

У залежності від емоційності допису, в проукраїнських авторів переважали обурення та гнів, також була помітна зневіра у владному апараті. А зневага переважала у проросійських користувачів.

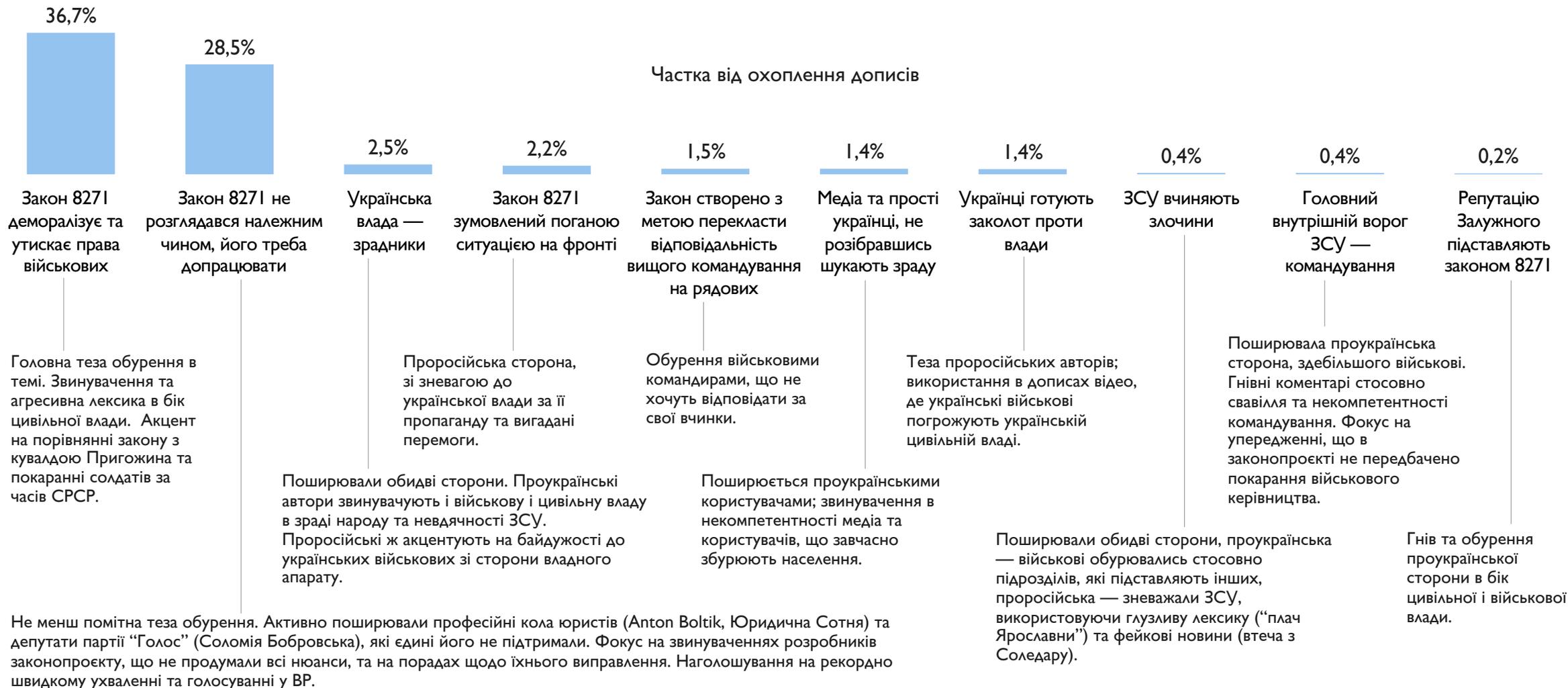
Частка від охоплення дописів

МЕСЕДЖІ ДИСКУСІЇ

Законопроект № 8271

Професійні адвокати, медіа, військові експерти та опозиційні депутати здебільшого критикували цивільну владу стосовно недопрацювання закону, а військові та цивільні ще й додавали гнівні дописи про свавілля командирів середньої ланки та недовіру до генералітету.

ТОП-10 АВТОРІВ ДИСКУСІЇ

Законопроект № 8271

У топ-10 авторів лише один з проросійськими поглядами (Анатолій Шарій), тобто дискусія відбувалась здебільшого в проукраїнському інфпросторі.

Примітка: Вміст, наведений вище, призначений для відображення розмов, коментарів та оцінок, що були виявлені в результаті дослідження. Він не відображає фактичної інформації або поглядів, а також думок авторів звіту.

КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ

Під час війни людей найбільше сердилися через побутові теми, що знаходяться на низу піраміди Маслоу:

проблеми ВПО та біженців, світла. Наративи роз'єднання також були спричинені темами, які пов'язані з внутрішньою політикою та національною ідентичністю, однак під час війни тут діє певна самоцензура. Цікаво, що давня дискусія між носіями традиційних і модерних цінностей, під час війни втратила гостроту.

Проросійські автори найчастіше відкрито долучаються до роздмухування тих конфліктів, які найкраще вкладаються в їхні стратегічні наративи:

про Україну як failed state (кейс Залужного), про невдоволення народу владою (кейс електрики) та про ницість і безкультурність українців (кейс переселенців). Водночас, вони мало або вкрай мало втручалися у внутрішні українські сварки – як у війську або політиці, так і в суспільстві. Серед проросійських акаунтів помітна певна нерозбірливість щодо того, до яких тем долучатися. Це ставить під сумнів попереднє уявлення про те, що російські пропагандисти мають комунікаційн

До мови ворожнечі найчастіше вдаються у внутрішньополітичних сварках,

у яких опоненти не шкодують назвиськ для інших українців: найдошкульніша лексика прийнята у топ-блогерів, що традиційно поглиблюють лінію розділення між прихильниками Порошенка та Зеленського. Але й для росіян та колаборантів українці теж не добирають виразів, тому якщо дотична до цього тема пролягає між українцями (кейс УПЦ МП), то тут також лексика дуже емоційна.

Розуміння позиції опонента найчастіше демонструється у тих конфліктних дописах, де по різні боки опиняються «сторони добра» —

суспільно визнані і освічені групи громадян, як у прикладі з «календарем 5 каналу», де сперечалися провійськові і профеміністичні активісти. Помітні також зусилля з пошуку компромісів у темах, де учасники усвідомлюють, що сварки тут можуть значно ослабити державу під час війни.

У більшості тем так чи інакше винуватою виявляється влада.

Це стається як завдяки історичному патерну сприйняття влади як чогось ворожого, так і завдяки потужному ресурсу опозиційних блогерів, яких влада не може позбавити голосу, на відміну від телеканалів. Відтак, влада має бути зацікавлена в тому, щоб зменшити кількість конфліктних тем та ліній розділення, адже найбільше постраждає зрештою все одно вона.

Сварливий «порядок денний» переважно задається самими українцями.

Серед усіх проаналізованих тем лише одну – відключення світла – можна вважати такою, що ініційована російською стороною. Всі інші започатковувалися з українського боку, і лише потім могли бути підхоплені росіянами. Це означає, що потенційно і зменшити кількість сварок можуть самі українці.

ІНШІ ВИСНОВКИ І СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Слово «порохобот» уже використовується росіянами як лайка на адресу українських патріотів,

поряд з «бандерівцями», а колись і «мазепинцями» та «петлюрівцями». Історично так склалося, що російська пропаганда націлена на українських історичних діячів, спаплюжити їх образ. Ця демонізація призводить до використання їхніх імен як принизливих ярликів. Таким чином використання цих термінів штучно посилює внутрішню поляризацію. Комунікаційні кампанії мають пропагувати символи єдності, задавати інформаційні контрнаступи і превентивні кампанії.

Комунікація російських топ-блогерів і каналів здебільшого не виходить за межі власне проросійської бульбашки,

їхній інформаційний потік іде паралельно з українським, майже не перетинаючись. Поширювати меседжі за межі цієї бульбашки їм дозволяють хіба що «інформаційні операції під чужим прапором», коли їхній меседж поширюють позірно патріотичні користувачі.

Використання орендованих акаунтів або копій інших реально існуючих для пропаганди

зафіксоване для розгону найбільш масової теми – переселенців: тут «живі» на вигляд акаунти з природними фото, які зазвичай отримують мале охоплення, раптом писали провокативний допис, що отримував шалену популярність. Однак порівняно з «брендовими» топ-блогерами, цей інструмент російської пропаганди не універсальний, і використовується для нішевих завдань.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВЛАДИ

Офісу президента, Верховної Ради, Міністерства культури та інформаційної політики, а також інших держорганів, відповідальних за інформаційну політику

1. Внутрішньополітичні сварки нарешті треба погасити на найвищому рівні.

Якщо побутові сварки торкаються найбільшої кількості людей, то внутрішньополітичні – найбільш руйнівні. Зрозуміло, що в умовах, коли навіть упродовж війни політичні команди Порошенка та Зеленського продовжують взаємну критику, важко буде змінити це й надалі. Однак це принаймні має визнаватися метою, до якою робляться певні кроки. Політикам з протилежних таборів варто надавати візуальні приклади того, що між ними можливе порозуміння, організувати зустрічі, наради з ключових питань, фото з яких задавало би можливість такого порозуміння.

2. Проголосити зворотний зв'язок одним із базових принципів владної комунікації.

Загалом в українській політичній системі зворотний зв'язок набагато краще працює, ніж, скажімо, у російській, тобто, інформація від реципієнтів державної політики здатна змінювати управлінські рішення. Однак проблеми залишаються. Одна з причин таких проблем – небажання чиновників визнавати помилки, остерігаючись політичної відповідальності. Хоча важливим є принцип «систему характеризує не помилка, а реакція на помилку».

Конструктивна критика має викликати показовий діалог, а не підштовхувати критиків до перетворення на принципових ворогів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЦЕНТРУ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Та інших установ, які здійснюють стратегічну комунікацію в умовах війни

1. Схильність росіян роздувати українські конфлікти має стати загальновідомою.

В Україні поки що недостатньо прокомунікована саме ця російська мета – розділяти українське суспільство. Більше говорять про наміри сіяти страх, поширювати дезінформацію. Про це варто говорити, нагадувати людям, сприяти створенню в них стійкої асоціації потенційних сварок з політикою РФ, яка є їх вигодонабувачкою. На такому мають наголошувати в своїй комунікації і влада, і медіа, і всі інші верстви суспільства, однак задати цей вектор комунікації мають саме спеціалізовані органи. Зокрема, вони мають закласти прив'язку до РФ меседжів про наявність конфлікту між військовою і цивільною владою. Думка про те, що між В.Зеленським та В.Залужним є конфлікти, має стати табу на період війни.

2. Стежити за виникненням нових тем, що спричиняють роз'єднання між громадянами.

Раннє відстеження і втручання у ці сварки важливе не лише тому, що розділяє українське суспільство і послаблює його під час війни, а й тому, саме влада часто стає одним із найпомітніших об'єктів критики у будь-якій такій сварці. **Під час війни особливу увагу треба приділяти побутовим і матеріальним темам** (доступність комунальних послуг, забезпечення Сил оборони, допомога ВПО, відбудова зруйнованих територій тощо). Звісно, це не означає, що треба залишити без розв'язку ціннісні проблеми (права людини, релігійні питання тощо), однак саме вчасне відстеження побутових нівелює одразу велику частку потенційних ліній розділення, навіть якщо просто вчасно продемонструвати свою увагу до теми і висловити розуміння. Робити це треба, поки такі теми не стали змістом чергової інформаційної кампанії росіян. Доцільно створити декілька інструментів, які оперативнo виявлятимуть невдоволення громадян, починаючи від сервісу інформування в системах електронного урядування (на зразок Дії, що могло би стати однією із функцій Міністерства цифрової трансформації, або оновлень у сервісі петицій), і закінчуючи моніторингом соціальних медіа, що міг би виконувати Центр стратегічних комунікацій. Ще важливіше не просто відстежувати такі кейси, а й реагувати на них, як описано у наступній рекомендації.

3. Створити комунікаційний інструмент, який опікуватиметься суспільною згодою.

Гасіння суспільних суперечок може бути однією з функцій Центру стратегічних комунікацій. Ключовим інструментом для такої комунікації має стати не відкладання проблем – інструмент «не на часі» себе частково дискредитував – а практика створення об'єднавчих наративів, з якими не зможуть не погодитися всі сторони дискусії, стимулювання висловлювань, у яких демонструється розуміння позиції опонента, і навпаки, поганим тоном має стати мова ворожнечі. Приклад потенційного об'єднавчого наративу – публічне взаємне визнання владою і опозицією одне одного в їхніх нинішніх ролях. Проговорення того, що влада дуже цінує опозицію, роль якої – конструктивно критикувати владу, знаходити помилки і вказувати на них; з іншого боку, опозиція має визнати вагу відповідальності, яка лежить на владі, складність її роботи в таких умовах, слухність її окремих рішень і загалом її державницьку позицію. У такій системі є місце для обох ролей, що однаково важливі. Інший приклад – потреба взаємного визнання прихильників ліберальних і консервативних цінностей, які би мали погодитися, що лише коли вони одночасно присутні у суспільстві, воно є ефективним, здатним до виважених рішень та руху вперед.